ADOPCJA
RODZICIELSTWO SERCA

PRZEWODNIK PO RODZICIELSTWIE ADOPCYJNYM

OŚRODEK ADOPCYJNY W RZESZOWIE
REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ

ADOPCJA
RODZICIELSTWO SERCA

PRZEWODNIK PO RODZICIELSTWIE ADOPCYJNYM

OŚRODEK ADOPCYJNY W RZESZOWIE
REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ

RZESZÓW 2017

ISBN: 978-83-63763-60-2

Opracowanie graficzne, druk i oprawa:
RS Druk Drukarnia Wydawnictwo
35–082 Rzeszów, ul. Podgórska 4, tel./fax 17 854 07 90
e–mail: poczta@rsdruk.pl www.rsdruk.pl

SPIS TREŚCI

NAJWAŻNIEJSZE ASPEKTY PRAWNE DOTYCZĄCE ADOPCJI 7

REALIZACJA PROCEDURY ADOPCYJNEJ
W OŚRODKU ADOPCYJNYM W RZESZOWIE 13

1. Spotkanie informacyjne 13
2. Złożenie niezbędnych dokumentów 14
3. Diagnoza pedagogiczno-psychologiczna 15
4. Wstępna ocena kandydatów 16
5. Szkolenie dla kandydatów do przysposobienia dziecka 16
6. Kwalifikacja na rodzinę adopcyjną 17
7. Oczekiwanie na zgłoszenie dziecka 18
8. Zgłoszenie dziecka do przysposobienia 18
9. Pierwsze spotkanie z dzieckiem 19
10. Postępowanie sądowe 19

DLACZEGO CHCĘ ADOPTOWAĆ DZIECKO?
MOTYWACJA DO ADOPCJI 20

„WYMARZONE DZIECKO" – OBRAZ DZIECKA ADOPCYJNEGO 26

1. „Jestem.." – życie płodowe 26
2. „Witaj świecie…" – budowanie przywiązania 27
3. „Jest mi źle…" – doświadczenia zranień emocjonalnych, traumy. 29
4. „Potrzebuję nie tylko Waszej miłości" – stawanie się dzieckiem rodziców adopcyjnych; zrozumienie potrzeb dziecka. 31

BUDOWANIE RELACJI – WIĘŹ Z DZIECKIEM ADOPCYJNYM 34

JAWNOŚĆ ADOPCJI – PRAWO DZIECKA
DO WIEDZY O SWOIM POCHODZENIU 38

TO, CO NAJWAŻNIEJSZE W WYCHOWANIU 42

„Dzieckiem można być tylko wtedy, gdy ma się rodzica”.
H. Barełkowska i A. Pilimon, *„Będziesz moim wszystkim”*

Ośrodek Adopcyjny w Rzeszowie jest instytucją publiczną, działającą od 1 stycznia 2012 roku w strukturach Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie. Swoim zasięgiem obejmuje całe województwo podkarpackie. Realizuje zadania określone Ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku.

Najważniejszym celem naszej pracy jest przede wszystkim realizacja procedury adopcyjnej, a więc diagnoza i kwalifikacja dzieci, które mogą być przysposobione, oraz praca z osobami, które pragną zostać rodzicami adopcyjnymi. Wspieramy także zawiązane już rodziny adopcyjne, prowadzimy grupy wsparcia dla rodziców i dzieci.

Uważamy, że każde dziecko ma prawo do szczęśliwego, pełnego miłości i bezpieczeństwa dzieciństwa. Są jednak dzieci, które z różnych przyczyn nie mogą wychowywać się w swoich rodzinach biologicznych. Jako pracownicy Ośrodka Adopcyjnego w Rzeszowie kierujemy się zasadą, że każde dziecko może znaleźć nowy dom, rodzinę oraz każde ma prawo do poznania swoich korzeni i swojej tożsamości. Aby dzieci mogły znaleźć kochające je rodziny adopcyjne, należy te rodziny przygotować do nowych zadań, co staramy się realizować w bezpośrednim kontakcie z naszymi kandydatami.

Adopcja – Rodzicielstwo Serca, to motto przewodnie naszego ośrodka i naszej pracy. Wiemy, że ten „pierwiastek” serca jest niezbędny w przypadku każdego rodzicielstwa, jednak w przypadku adopcji ma znaczenie szczególne. W tym rodzicielstwie, które nie jest rodzicielstwem biologicznym, potrzeba szczególnej wrażliwości, otwartości, wielkiego serca, aby przyjąć do swojego domu i życia dziecko, którego się nie urodziło i pokochać je z całym bagażem jego historii życia, rodziny pochodzenia, doświadczeń cierpienia i krzywdy. To prawdziwy trud, bo wcale nie jest łatwo pokochać dziecko innych rodziców… Wiedzą o tym rodzice adopcyjni, którzy muszą nauczyć się kochać swoje dzieci. Dla nich rodzą się one właśnie poprzez serce. Takie rodziny dają szansę każdemu adoptowanemu dziecku na życie w rodzinie.

Niniejsza publikacja, przygotowana przez pracowników Ośrodka Adopcyjnego w Rzeszowie, została napisana z myślą o tych wszystkich, którzy przygotowują się do podjęcia roli i obowiązków rodziców adopcyjnych i chcą to zrobić jak najlepiej. Wierzymy, że informacje, które w niej zawarliśmy pomogą w usystematyzowaniu posiadanej już wiedzy i zachęcą do jej dalszego zgłębiania. Będą też przypomnieniem dla tych, którzy wychowują już dzieci w swoich rodzinach. Tematy, które prezentujemy są, w naszym przekonaniu, najistotniejsze z perspektywy dziecka, które trafi do nowej rodziny oraz z perspektywy rodziców odpowiedzialnych za budowanie wzajemnych i trwałych relacji. Zostały napisane z nadzieją, że będą pomocne w tym jakże złożonym i niepowtarzalnym procesie odnajdywania się dorosłych i dzieci – tak bardzo potrzebujących siebie nawzajem.

Jolanta Zarówna,
kierownik Ośrodka Adopcyjnego w Rzeszowie
wraz z Zespołem Pracowników

NAJWAŻNIEJSZE ASPEKTY PRAWNE DOTYCZĄCE ADOPCJI

Jeżeli dziecko nie może wzrastać i wychowywać się w swojej rodzinie biologicznej, adopcja umożliwia stworzenie dla niego stabilnego środowiska rodzinnego, które zapewni mu optymalne warunki do opieki i rozwoju. Pomaga w tym ośrodek adopcyjny. Dzięki adopcji pomiędzy przyjętym dzieckiem a rodzicami adopcyjnymi, pomimo braku pokrewieństwa, tworzą się trwałe więzi prawne oraz emocjonalne, takie jak pomiędzy rodzicami a dzieckiem naturalnym.

Przysposobienie inaczej **adopcja** lub **usynowienie – to stosunek prawny, powstały z woli zainteresowanych osób, taki, jaki istnieje pomiędzy rodzicami a dziećmi. Jest to więc stosunek rodzicielski, w ramach którego powstają między przysposabiającymi a dzieckiem wszelkie obowiązki i prawa właściwe dla naturalnego stosunku rodzicielskiego, jak stan cywilny polegający na pochodzeniu jednej osoby od drugiej, jak władza rodzicielska czy obowiązek alimentacyjny.**

W polskim prawie wyróżniamy trzy rodzaje przysposobienia:

1. **Przysposobienie pełne** – w jego wyniku powstaje pokrewieństwo między dzieckiem a małżonkami, którzy je adoptują, a także między dzieckiem a rodziną przysposabiających (zarówno z „nowymi" rodzicami, jak i ich krewnymi – „nową" babcią, „nowym" wujostwem itp.). Następuje zerwanie więzi z rodziną biologiczną i nawiązanie więzi z nową rodziną.
2. **Przysposobienie całkowite** – jest odmianą przysposobienia pełnego określane także jako przysposobienie pełne nierozwiązywalne. Powstaje ono, gdy rodzice biologiczni przed sądem opiekuńczym wyrazili zgodę blankietową na adopcję dziecka bez wskazania osoby przysposabiającej (zgoda in blanco), gdy rodzice dziecka nie żyją lub są nieznani. Zgodnie z art. 125. kodeksu rodzinnego i opiekuńczego jest nierozwiązywalne, a po jego orzeczeniu nie jest już dopuszczalne ustalenie pochodzenia adoptowanego dziecka. W przypadku przysposobienia całkowitego dziecko przysposobione jest traktowane pod każdym względem jakby było dzieckiem naturalnym małżonków przysposabiających.
3. **Przysposobienie niepełne** – wywołuje skutki tylko pomiędzy adoptującym i adoptowanym i jego zstępnymi. Oznacza to, że pozostają wszystkie więzi pokrewieństwa z naturalną rodziną dziecka, poza pokrewieństwem z natu-

ralnymi rodzicami. Taki rodzaj przysposobienia stosuje się najczęściej w sytuacji, gdy dziecko jest związane ze swoimi krewnymi, ale nie ma możliwości, aby opiekowali się nim rodzice biologiczni.

Orzeczenie przysposobienia powoduje, że władza rodzicielska rodziców naturalnych trwale wygasa. Również krewni biologiczni dziecka tracą wszelkie prawa do kontaktów z nim. Przy przysposobieniu sporządza się nowy akt urodzenia dziecka, w którym przysposabiający zostają wpisanymi jako rodzice. Dziecko otrzymuje nazwisko „nowych", adopcyjnych rodziców. Istnieje też możliwość zmiany imienia (imion) przysposabianego dziecka.

Przysposobienie powoduje następujące skutki:

- przysposabiający zyskuje władzę rodzicielską, którą jednocześnie trwale tracą rodzice biologiczni małoletniego dziecka,
- od momentu przysposobienia rodzicami dziecka stają się przysposabiający,
- dziecko nosi nazwisko przysposabiających, istnieje również możliwość zmiany imienia (imion),
- przysposobione dziecko dziedziczy po przysposabiających i ich krewnych na równi z ich dziećmi naturalnymi,
- na przysposabiających ciąży obowiązek alimentacyjny względem przysposobionego dziecka, czyli obowiązek utrzymania go i wychowania,
- między przysposabiającym a przysposabianym tworzy się więź prawna i emocjonalna, jak pomiędzy rodzicami a dzieckiem naturalnym.

Ośrodek adopcyjny poszukuje rodziny dla dzieci, gdy ich sytuacja jest uregulowana. Dzieje się tak, gdy rodzice biologiczni:

- nie żyją,
- zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej,
- władza rodzicielska nie została im przyznana,
- wyrazili zgodę na przysposobienie dziecka – tzw. zgodę in blanco,
- są ubezwłasnowolnieni.

Po uregulowaniu sytuacji dziecka, sąd opiekuńczy ustanawia opiekuna prawnego, który reprezentuje dziecko i podejmuje decyzje dotyczące ważnych dla niego spraw, także w sytuacji adopcji. Po uregulowaniu sytuacji prawnej dziecko zostaje zgłoszone do ośrodka adopcyjnego, który kwalifikuje go do adopcji.

Zgodnie z polskim ustawodawstwem przysposobić można osobę małoletnią, tylko dla jej dobra (art. 114. § 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). Przesłanka małoletności jest spełniona, jeżeli dziecko jest małoletnie w dniu złożenia wniosku o przysposobienie. Samo postępowanie sądowe może natomiast zakończyć się wydaniem orzeczenia o przysposobieniu już po uzyskaniu przez dziecko pełnoletności.

Według kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (art. 114. § 1) przysposobić mogą tylko osoby, które:

1. Mają pełną zdolność do czynności prawnych, ponieważ umożliwia ona po adopcji sprawowanie władzy rodzicielskiej.
2. Posiadają kwalifikacje osobiste, które uzasadniają przekonanie, że w przyszłości będą należycie wywiązywać się z obowiązków rodzicielskich, tj. odpowiednie kwalifikacje moralne, nie były karane sądownie, ich stan zdrowia jest dobry, posiadają dobrą i stabilną sytuację materialną oraz mieszkaniową zapewniającą utrzymanie i wychowanie dziecka.
3. Uzyskały opinię kwalifikacyjną ośrodka adopcyjnego oraz świadectwo ukończenia szkolenia organizowanego przez ten ośrodek.
4. Ponadto między przysposabiającym a przysposabianym musi zachodzić odpowiednia różnica wieku odpowiadająca różnicy wieku pomiędzy rodzicami a dzieckiem w rodzinie biologicznej.
5. Niezwykle ważnym czynnikiem jest również stabilny i trwały związek małżeński kandydatów, oparty na szacunku i miłości.

Zgodnie z art. 115. § 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego przysposobić wspólnie mogą tylko małżonkowie. Możliwa jest także adopcja przez osobę samotną. Ważne jest wówczas, by osoba ta mogła liczyć na wsparcie i pomoc osób z najbliższej rodziny.

Naczelną zasadą zgodną z przesłanką dobra dziecka jest zasada doboru rodziny do dziecka, a nie odwrotnie. Tak więc dla każdego dziecka ośrodek poszukuje rodziny, która najlepiej zaspokoi jego potrzeby. Ponadto przy kwalifikacji dzieci do adopcji uwzględnia się zasadę nierozdzielania rodzeństwa oraz podejmowania działań w kierunku ich łączenia. Stąd jeżeli do adopcji jest zgłoszony brat lub siostra biologiczna dziecka wcześniej przysposobionego, w pierwszej kolejności właśnie tej rodzinie proponowane jest to dziecko do adopcji.

Dokonując doboru rodziny do dziecka w przypadku kandydatów ośrodek przede wszystkim bierze pod uwagę:

- ich wiek,
- możliwości leczenia dziecka,
- kompetencje wychowawcze,
- potencjał emocjonalny,
- możliwości kompensacji zaburzeń u dziecka,
- możliwości rozwoju intelektualnego, kształcenia i rozwijania zdolności dziecka.

Po dokonaniu doboru, w ośrodku adopcyjnym kandydaci otrzymują wszystkie informacje, jakimi dysponuje ośrodek dotyczące stanu zdrowia, rozwoju dziecka,

jego sytuacji rodzinnej i prawnej. W przypadku, gdy małżonkowie zaakceptują informacje dotyczące dziecka i jego rodziny biologicznej oraz wyrażają gotowość spotkania z dzieckiem, ośrodek organizuje pierwszy kontakt. Spotkanie takie odbywa się w miejscu pobytu dziecka, zwykle w domu rodziny zastępczej, w której przebywa – w bezpiecznym dla dziecka środowisku i przy obecności jego opiekunów. Małżonkom podczas pierwszego kontaktu towarzyszy pracownik ośrodka adopcyjnego. Jeżeli kontakt między przyszłymi rodzicami a dzieckiem przebiegł pozytywnie i obie strony wzajemnie się zaakceptują, ośrodek adopcyjny pomaga małżonkom w sporządzaniu wniosków adopcyjnych do właściwego sądu oraz w zgromadzeniu i przygotowaniu wszystkich dokumentów koniecznych do przedłożenia w sądzie.

Do przysposobienia dziecka potrzebna jest zgoda rodziców biologicznych, chyba że zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej, są nieznani lub porozumienie z nimi napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody.

Jeżeli dziecko pozostaje pod opieką, do przysposobienia potrzebna jest zgoda opiekuna prawnego. Jednakże sąd opiekuńczy może, ze względu na szczególne okoliczności, orzec przysposobienie nawet mimo braku zgody rodziców biologicznych czy opiekuna, jeżeli wymaga tego dobro dziecka.

Do przysposobienia potrzebna jest zgoda przysposabianego, który ukończył lat trzynaście. Sąd opiekuńczy powinien także wysłuchać przysposabianego, który nie ukończył lat trzynastu, jeżeli rozumie znaczenie przysposobienia. Sąd opiekuńczy może wyjątkowo orzec przysposobienie bez żądania zgody przysposabianego lub bez jego wysłuchania, jeżeli nie jest on zdolny do wyrażenia zgody lub jeżeli z oceny stosunku między przysposabiającym a przysposabianym wynika, że uważa się on za dziecko przysposabiającego, a żądanie zgody lub wysłuchanie byłoby sprzeczne z dobrem przysposabianego.

Przysposobienie dokonuje się na mocy orzeczenia sądu rejonowego – wydziału rodzinnego i nieletnich – na wniosek osoby lub osób (małżonków) przysposabiających (art. 117. kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, art. 585. § 1 kodeksu postępowania cywilnego). Wniosek ten powinien być złożony w sądzie rodzinnym właściwym dla miejsca zamieszkania wnioskodawców lub dziecka (art. 585. § 2 kodeksu postępowania cywilnego). Sąd może powierzyć bezpośrednią pieczę nad dzieckiem małżonkom poprzez umieszczenie dziecka w ich domu na czas toczącego się postępowania adopcyjnego na tzw. okres preadopcyjny.

Zgodnie z art. 120. § 1 i § 2 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, w czasie gdy dziecko przebywa w domu rodziców na zasadach preadopcji, sąd może przy wykonywaniu nadzoru nad przebiegiem styczności korzystać z pomocy ośrodka adopcyjnego lub organu pomocniczego w sprawach opiekuńczych np. kuratora sądowego do spraw rodzinnych. Postanowienie orzekające przysposobienie staje się skuteczne po uprawomocnieniu się. Przywrócenie władzy rodzicielskiej rodzicom biologicznym nie jest już w żaden sposób możliwe.

Przyszłym rodzicom adopcyjnym, którzy przyjęli pod swoją opiekę dziecko (nawet przed orzeczeniem przysposobienia) przysługuje prawo do urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego do ukończenia przez dziecko 7. roku życia, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego – 10. roku życia. W przypadku przyjęcia jednego dziecka urlop ten wynosi 20 tygodni, w przypadku jednoczesnego przyjęcia dwojga dzieci – 31 tygodni, trojga – 33 tygodnie, czworga – 35 tygodni, pięciorga i większej liczby dzieci – 37 tygodni, jednak nie dłużej niż do ukończenia przez dziecko 7. roku życia bądź 10. roku życia w sytuacji odroczenia dziecka od obowiązku szkolnego. Jeżeli natomiast dziecko w chwili przyjęcia pod opiekę kandydatów ma już prawie 7 lub 10 lat, przysługuje prawo do urlopu w wymiarze 9 tygodni. Przykładowo, jeżeli przyjęcie dziecka nastąpiło 4 tygodnie przed ukończeniem przez nie 7. roku życia (10. r.ż.), wówczas 4 tygodnie wykorzystuje się do dnia jego urodzin, a pozostałe 5 już po przekroczeniu tej granicy wieku.

Są jednak dzieci, dla których pomimo szerokich poszukiwań na terenie kraju, nie udaje się znaleźć nowych rodziców. Powodem tych trudności są najczęściej znaczne problemy zdrowotne dziecka, ale dotyczy to także dzieci starszych bądź licznych rodzeństw. W takich sytuacjach dziecko może być zakwalifikowane do przysposobienia związanego ze zmianą dotychczasowego miejsca zamieszkania dziecka z terytorium Polski na miejsce zamieszkania w innym państwie po wyczerpaniu wszystkich możliwości znalezienia kandydata do przysposobienia tego dziecka na terenie kraju, chyba że między przysposabiającym a przysposabianym dzieckiem istnieje stosunek pokrewieństwa lub powinowactwa albo gdy przysposabiający już przysposobił siostrę lub brata przysposabianego dziecka.

Najważniejsze akty prawne regulujące sprawy przysposobienia:

1. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2017 r., poz. 2082, z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1822, z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r., poz. 697 z późn.zm.).
4. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2001, poz. 1666, z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 29 września 1986 r. prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2016 r., poz. 2064, z późn. zm.).
6. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkolenia dla kandydatów do przysposobienia dziecka (Dz. U. Nr 272, poz. 1610).

7. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 sierpnia 2015 r. w sprawie wzoru kwestionariusza wywiadu adopcyjnego oraz wzoru karty dziecka (Dz. U. z 2015 r. poz. 1303).

Wybrane umowy międzynarodowe regulujące sprawy przysposobienia:

1. Konwencja o Prawach Dziecka ONZ z dnia 20 listopada 1989r. (Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526, z późn. zm.).
2. Konwencja z dnia 29 maja 1993 r. o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, tzw. Konwencja haska (Dz. U. z 2000 r., Nr 39, poz. 448).
3. Europejska Konwencja o Przysposobieniu Dzieci z dnia 24 kwietnia 1967 r., tzw. konwencja strasburska (Dz. U. z 1999 r., Nr 99, poz. 1157).

Opracowała ***Urszula Dudek,***
pedagog w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie

REALIZACJA PROCEDURY ADOPCYJNEJ W OŚRODKU ADOPCYJNYM W RZESZOWIE

Ośrodki adopcyjne prowadzą procedurę przysposobienia oraz przygotowują osoby zgłaszające gotowość do przysposobienia dziecka w oparciu o Ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz kodeks rodzinny i opiekuńczy. Proces kwalifikacji kandydatów do przysposobienia dziecka może nieznacznie różnić się od siebie w poszczególnych ośrodkach adopcyjnych. Może również w danym ośrodku na przestrzeni czasu ulegać przekształcaniu i być wzbogacany o nowe elementy. Wynika to między innymi ze zmian obowiązujących przepisów prawnych oraz stałego doskonalenia warsztatu pracy zatrudnionych w ośrodku specjalistów. Obecnie w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie obowiązują następujące etapy tego procesu:

1. Spotkanie informacyjne.
2. Złożenie niezbędnych dokumentów.
3. Diagnoza pedagogiczno-psychologiczna.
4. Wstępna ocena kandydatów.
5. Szkolenie dla kandydatów do przysposobienia dziecka.
6. Kwalifikacja na rodzinę adopcyjną.
7. Oczekiwanie na zgłoszenie dziecka.
8. Zgłoszenie dziecka do przysposobienia.
9. Pierwsze spotkanie z dzieckiem.
10. Postępowanie sądowe.

1. Spotkanie informacyjne

Na spotkanie informacyjne zgłaszają się osoby, które przed złożeniem dokumentów chcą porozmawiać o decyzji przysposobienia dziecka. W trakcie rozmowy przedstawiają oni swoją aktualną sytuację życiową, jak również mówią o oczekiwaniach adopcyjnych. Pracownik ośrodka wyjaśnia, jak przebiega proces przysposobienia dziecka, jakie należy złożyć dokumenty, by rozpocząć etap starań o adopcję, jakie wymogi należy spełnić. Pierwsze spotkanie w ośrodku ma pomóc kandydatom ponownie spojrzeć na swoją decyzję adopcyjną. Nie wszystkie osoby zgłaszające się

do ośrodka składają wymagane dokumenty i rozpoczynają procedurę adopcyjną. Część osób z różnych względów odkłada tę decyzję na później.

2. Złożenie niezbędnych dokumentów

W Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie wymagane są następujące dokumenty:

- Podanie (z danymi do kontaktu, tj. adres i numery telefonów).
- W podaniu warto, by kandydaci napisali, dlaczego zdecydowali się na adopcję oraz czy chcieliby zostać rodzicami dla jednego dziecka lub dla rodzeństwa, w jakim wieku miałyby być przyjęte dzieci. Jednocześnie należy zaznaczyć, że dla ośrodka przedstawione w podaniu oczekiwania kandydatów wobec dziecka nie są wiążące. Ośrodek bowiem w realizacji wniosków o przysposobienie kieruje się przede wszystkim potrzebami zgłaszanych dzieci. W związku z tym dokonuje tzw. doboru rodziny do dziecka. Ponadto sami kandydaci po spotkaniach, szkoleniu, w trakcie oczekiwania na adopcję weryfikują swoje oczekiwania co do wieku, płci i pochodzenia dziecka.
- Życiorys każdego z kandydatów w formie opisowej obejmujący różne płaszczyzny życia danej osoby.
- Wspólna aktualna fotografia małżonków, a w przypadku gdy o adopcję ubiegają się kandydaci posiadający dzieci, fotografia całej rodziny.
- Skrócony akt małżeństwa (oryginał)
  - w przypadku powtórnego małżeństwa sentencja wyroku rozwodowego albo akt zgonu pierwszego małżonka,
  - dla osób samotnych wymagany jest skrócony odpis aktu urodzenia.
- Zaświadczenie lekarskie dla osoby ubiegającej się o adopcję dziecka. Ośrodek prosi, by zaświadczenie to było wydane na wskazanym na stronie internetowej druku. W przypadku osób leczących się specjalistycznie istnieje potrzeba, by zaświadczenie takie wydał nie tylko lekarz rodzinny, ale również specjalista prowadzący daną osobę.
- Zaświadczenie o zatrudnieniu i dochodach oraz zeznanie podatkowe – PIT za ubiegły rok, ewentualnie wpis do ewidencji działalności gospodarczej oraz zaświadczenie o dochodach z urzędu gminy (w przypadku posiadania gospodarstwa rolnego). Przedłożone przez kandydatów w tej kwestii dokumenty mają odzwierciedlać ich sytuację materialną, by można było ocenić, czy mają oni odpowiednie środki finansowe na przyjęcie dziecka.
- Numery PESEL w celu wykonania przez ośrodek zapytania o karalność.
- Oświadczenie kandydata dotyczące zgody na przetwarzanie danych osobowych na potrzeby procedury adopcyjnej (druk takiego oświadczenia jest dostępny na stronie internetowej ośrodka).

- Oświadczenie kandydata dotyczące zdolności do czynności prawnych (druk takiego oświadczenia jest dostępny na stronie internetowej ośrodka).
- Oświadczenie kandydata dotyczące władzy rodzicielskiej (druk takiego oświadczenia jest dostępny na stronie internetowej ośrodka).

Ośrodek po analizie złożonej dokumentacji może prosić o dostarczenie dodatkowych dokumentów.

3. Diagnoza pedagogiczno-psychologiczna

Diagnoza pedagogiczno-psychologiczna to rozmowy z kandydatami (według wcześniej ustalonych terminów spotkań), badania psychologiczne oraz wywiad adopcyjny w miejscu zamieszkania kandydatów. Specjaliści stosują różnorodne metody badawcze takie jak np.: obserwacja, testy psychologiczne, kwestionariusze, ankiety, wywiad. Czynności diagnostyczne realizowane są w trakcie kilku spotkaniach. Liczba tych spotkań jest indywidualnie dobierana do danych kandydatów w zależności od ich potrzeb lub osób diagnozujących. Diagnoza pedagogiczno-psychologiczna ma na celu poznanie kandydatów wielopłaszczyznowo np. w takich aspektach jak:

- predyspozycje osobowościowe do pełnienia funkcji rodziców adopcyjnych,
- relacje małżeńskie i rodzinne,
- gotowość i dojrzałość decyzji kandydatów do bycia rodzicami i motywy tej decyzji,
- oczekiwania adopcyjne kandydatów, ich obawy związane z przysposobieniem dziecka,
- umiejętności wychowawcze kandydatów,
- stan zdrowia kandydatów, który umożliwiałby im sprawowanie opieki nad dzieckiem,
- warunki materialno-mieszkaniowe.

Na podstawie zebranych o kandydatach informacji zostaje opracowana opinia pedagogiczna i opinia psychologiczna. Diagnoza musi być przeprowadzona z dużą dokładnością i rzetelnością. Stanowi ona bowiem istotny element powodzenia adopcji. Okres spotkań kandydatów na rodziców adopcyjnych ze specjalistami w trakcie diagnozy ma być także etapem ich przygotowywania się do przyjęcia dziecka poprzez czytanie stosownej literatury, czy poprzez podejmowanie indywidualnej pracy w kierunku np. rozwijania umiejętności wychowawczych czy poprawy relacji małżeńskiej.

4. Wstępna ocena kandydatów

Ocena ta dokonywana jest przez zespół pracowników Ośrodka Adopcyjnego w Rzeszowie na posiedzeniu komisji. Przy ocenie uwzględnia się kwalifikacje osobiste kandydatów, motywację do podjęcia się wychowania dziecka i informacje uzyskane w trakcie wywiadu adopcyjnego. Zgodnie z Regulaminem Komisji Ośrodka Adopcyjnego w Rzeszowie, w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej przy wydawaniu wstępnej oceny bierze się pod uwagę to, czy kandydaci:

- posiadają pełną zdolność do czynności prawnych,
- posiadają odpowiednie kwalifikacje osobiste, tj. prawy charakter, zdolności wychowawcze dające gwarancję należytego wychowania dziecka, zapewnienia stabilnego środowiska wychowawczego, emocjonalnego, sprzyjającego rozwojowi dziecka,
- nie są i nie byli pozbawieni władzy rodzicielskiej, ani władza rodzicielska nie była im zawieszona, ani ograniczona,
- nie są chorzy na chorobę uniemożliwiającą właściwą opiekę nad dzieckiem, co jest potwierdzone stosownym zaświadczeniem lekarskim,
- mają odpowiednie warunki mieszkaniowe i stałe źródło utrzymania.

Kandydaci, którzy otrzymali pozytywną wstępną ocenę są kierowani do udziału w szkoleniu. W przypadku braku pozytywnej oceny kandydaci informowani są, jakie powody o tym zadecydowały oraz jakie działania mogą podjąć, by w przyszłości mieli możliwość ponownego ubiegania się o adopcję.

5. Szkolenie dla kandydatów do przysposobienia dziecka

Szkolenie w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie realizowane jest na podstawie autorskiego programu przygotowanego przez pracowników pt. „Lecą bociany", zatwierdzonego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Program szkolenia został opracowany zgodnie z rozporządzeniem ww. Ministerstwa z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkolenia dla kandydatów do przysposobienia dziecka.

Celem szkolenia jest przekazanie wiedzy teoretycznej oraz nabycie przez uczestników umiejętności praktycznych, niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania w roli rodzica adopcyjnego. Szkolenie jest także możliwością do głębokiego rozważenia przez kandydatów decyzji o rodzicielstwie adopcyjnym, przeanalizowania i zweryfikowania motywów podjętej decyzji. Program realizowany jest w ramach dziewięciu spotkań grupowych. Podczas zajęć stosuje się takie metody jak: mini-wykłady, pogadanki, ćwiczenia oraz metody aktywne, tj. metodę przypadku, metodę sytuacyjną, burzę mózgów, metaplan.

Podczas szkolenia kandydaci zapoznają się z prawnymi aspektami przysposobienia. Mają okazję przyjrzeć się swojej motywacji i oczekiwaniom związanym z rodzicielstwem adopcyjnym. W trakcie spotkań poruszana jest tematyka przeżywania i radzenia sobie ze stratą w kontekście niemożności posiadania biologicznego potomstwa. Zajęcia służą także kształtowaniu umiejętności pomocy dziecku adopcyjnemu po doznanych stratach. Kandydaci zapoznają się z problematyką rozwoju dziecka wychowywanego poza rodziną naturalną. Ponadto uczą się np., jak budować więź z dzieckiem, które doświadczyło odrzucenia, jak wspierać i stymulować jego rozwój psychofizyczny, jak rozmawiać z dzieckiem o tym, że zostało adoptowane, jak mówić o jego rodzeństwie czy rodzicach biologicznych. Szkolenie służy kształtowaniu kompetencji w zakresie pielęgnacji dziecka, rozpoznawania jego potrzeb, umiejętności wychowawczych, dbania o jego wszechstronny i prawidłowy rozwój.

Po ukończeniu szkolenia kandydaci biorą udział w indywidualnym spotkaniu, które ma na celu podsumowanie całego procesu diagnostycznego.

6. Kwalifikacja na rodzinę adopcyjną

Kwalifikacja na rodzinę adopcyjną dokonywana jest przez zespół pracowników Ośrodka Adopcyjnego w Rzeszowie na posiedzeniu komisji. Komisja, biorąc pod uwagę zebrane o kandydatach informacje, wydaje opinię o kwalifikacjach osobistych i kwalifikuje na rodzinę adopcyjną. Zgodnie z Regulaminem Komisji Ośrodka Adopcyjnego w Rzeszowie, w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej kwalifikację na rodzinę adopcyjną otrzymują kandydaci spełniający następujące warunki:

- ukończyli szkolenie dla kandydatów na rodziców adopcyjnych,
- ich kwalifikacje osobiste uzasadniają przekonanie, że będą należycie wywiązywali się z obowiązków przysposabiającego, przy uwzględnieniu, że przysposobienie zawiązuje się dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności.

W przypadku braku kwalifikacji kandydaci informowani są, jakie powody o tym zadecydowały oraz jakie działania mogą podjąć, by w przyszłości mieli możliwość ponownego ubiegania się o adopcję.

Każdy wniosek o przysposobienie dziecka jest traktowany indywidualnie.

Czas kwalifikacji (spotkania diagnostyczne, szkolenie) to także czas przygotowywania się samych kandydatów do przyjęcia dziecka. Mają oni możliwość przyjrzenia się sobie, wglądu w siebie i swoje małżeństwo, a także możliwość upewnienia

się czy decyzja o adopcji jest dojrzała i przemyślana. Pozwala im to na określenie swojego potencjału jako przyszłych rodziców adopcyjnych i jednocześnie wskazanie ewentualnych aspektów do doskonalenia posiadanych kompetencji.

7. Oczekiwanie na zgłoszenie dziecka

Okres oczekiwania na zgłoszenie dziecka jest indywidualny dla każdej rodziny. Wynika to z wielu czynników, między innymi z gotowości samych kandydatów do akceptacji informacji o historii życia danego dziecka, o jego stanie zdrowia i rozwoju. Ponadto związane jest to z tym, czy kandydaci oczekują na jedno dziecko, czy na rodzeństwo i w jakim wieku miałyby być to dzieci.

Okres oczekiwania na zgłoszenie dziecka to także czas na spotkania czy konsultacje z kandydatami, jak również czas indywidualnego przygotowywania się kandydatów do adopcyjnego rodzicielstwa poprzez czytanie stosownej literatury.

O kolejności rozstrzygania spraw kandydatów oczekujących na przysposobienie dziecka w pierwszej kolejności decydują potrzeby zgłaszanych dzieci, a następnie okres oczekiwania kandydatów.

8. Zgłoszenie dziecka do przysposobienia

Ośrodek po otrzymaniu informacji o dziecku uzasadniającej jego zakwalifikowanie do przysposobienia opracowuje dokumentację dotyczącą sytuacji prawnej, rodzinnej i zdrowotnej dziecka, sporządza diagnozę pedagogiczną i psychologiczną. W szczególności określa specyfikę potrzeb dziecka w kontekście prawidłowego doboru rodziny, dokonuje oceny stopnia możliwości nawiązania przez dziecko więzi emocjonalnej w nowej rodzinie, ustala sytuację prawną rodzeństwa dziecka, opracowuje analizę aktualnych więzi dziecka z bliskimi mu osobami, jak i analizuje całościową sytuację dziecka w celu określenia czy przysposobienie leży w jego najlepszym interesie.

Po zakwalifikowaniu dziecka do adopcji Komisja Ośrodka dokonuje doboru rodziny do dziecka, biorąc pod uwagę jego indywidualne potrzeby rozwojowe, emocjonalne i zdrowotne. Ponadto komisja kieruje się zasadą, że rodzeństwo powinno być umieszczone w jednej rodzinie przysposabiającej, chyba że nie leży to w najlepszym interesie dziecka. W doborze rodziny do dziecka bierze się również pod uwagę szereg innych czynników takich jak np.: predyspozycje osobowościowe kandydatów, ich gotowość do akceptacji informacji o stanie zdrowia, rozwoju i pochodzeniu dziecka, wiek kandydatów na rodziców oraz ich miejsce zamieszkania.

Pracownicy ośrodka dokonując doboru rodziny muszą mieć poczucie, że wybrana rodzina będzie pod każdym względem najlepsza dla danego dziecka. Przyszli ro-

dzice przed kontaktem z dzieckiem otrzymują informacje o sytuacji prawnej, rodzinnej dziecka oraz dane dotyczące jego stanu zdrowia i rozwoju psychoruchowego.

9. Pierwsze spotkanie z dzieckiem

Po zaakceptowaniu przez kandydatów informacji o dziecku i wyrażeniu gotowości do podjęcia kontaktu ośrodek organizuje spotkanie rodziny z dzieckiem, które odbywa się w miejscu jego aktualnego pobytu. W trakcie spotkania kandydaci rozmawiają także z osobami pełniącymi nad dzieckiem bezpośrednią opiekę, by w pełni poznać codzienne funkcjonowanie dziecka. W pierwszym spotkaniu uczestniczy pracownik ośrodka oraz inne osoby reprezentujące dziecko. Jeśli kandydaci decydują się na przysposobienie dziecka, kolejne kontakty umawiają samodzielnie. Spotkania służą jak najlepszemu poznaniu dziecka i nawiązaniu z nim bliskiej relacji. Ośrodek czuwa nad przebiegiem kontaktów kandydatów z dzieckiem zakwalifikowanym do adopcji.

10. Postępowanie sądowe

Kandydaci po podjęciu decyzji o adopcji danego dziecka składają za pośrednictwem ośrodka wniosek do sądu o przysposobienie wraz z kompletem wymaganych dokumentów. Sąd przed orzeczeniem przysposobienia może określić sposób i okres osobistej styczności przysposabiającego z przysposabianym. Wydanie takiej zgody umożliwia kandydatom zabranie dziecka do domu. W okresie bezpośredniej opieki nad dzieckiem (w tzw. okresie styczności) pracownicy ośrodka wspierają rodziców w nowej dla nich roli, pozostają z nimi w stałym kontakcie, odwiedzają ich w domu. Obserwują oni także rodzące się więzi emocjonalne pomiędzy dzieckiem a rodzicami. Udzielają wsparcia, w razie potrzeby pomagają. Po uprawomocnieniu się orzeczenia sądu o przysposobieniu, kandydaci stają się rodzicami dziecka.

Na tym etapie kończy się formalna praca ośrodka, jednak rodzice mogą kontynuować współpracę, zgłaszając się w każdej sytuacji o pomoc i wsparcie w procesie wychowania dziecka. Pomoc taka udzielana jest na wniosek rodziny. Procedura przysposobienia może wydawać się długa i złożona. Niewątpliwie jest ona potrzebna, by kandydaci do przysposobienia dziecka jak najlepiej przygotowali się do roli rodziców adopcyjnych, by dziecko w nowej rodzinie czuło się kochane, akceptowane z całą swoją historią życia. Adopcja jest niepowtarzalnym procesem, w efekcie którego zawiązuje się rodzina, dziecko pozyskuje rodziców, a rodzice – dziecko.

Opracowała ***Marta Jaworska,***
pedagog w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie

DLACZEGO CHCĘ ADOPTOWAĆ DZIECKO? MOTYWACJA DO ADOPCJI

W sytuacji adopcji największą wartością jest
„radość bycia z dzieckiem i satysfakcja z pełnienia roli jego rodziców"
– wypowiedź jednego z rodziców,
uczestników grupy wsparcia w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie.

Zgodnie z zapisem kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przysposobienie ma służyć dziecku. Kluczowym więc zadaniem ośrodków adopcyjnych w procesie przygotowania kandydatów na rodziców adopcyjnych jest budowanie świadomości, iż przysposobienie musi być zgodne z zasadą dobra dziecka. Zatem osoby pragnące przysposobić dziecko powinni prezentować prawidłową i pożądaną motywację.

Proces diagnozy i szkolenia w ośrodkach adopcyjnych ma na celu wszechstronne i jak najlepsze przygotowanie kandydatów do pełnienia roli rodziców adopcyjnych. Udział rodziny w profesjonalnej diagnozie, psychoedukacja, szkolenie, konsultacje psychologiczno-pedagogiczne warunkują powodzenie adopcji, czyli wychowanie dziecka w dobrze funkcjonującej rodzinie. Przekłada się to na dobro wszystkich jej członków, tj. zarówno przyjętych, jak i własnych dzieci kandydatów oraz dorosłych, czyli rodziców adopcyjnych i ich krewnych. Szczególnie istotną rolę w tym zakresie odgrywa praca nad budowaniem prawidłowej motywacji adopcji dziecka.

Etap diagnozy skupiony na motywacji adopcyjnej jest bazową częścią procesu. Prezentowane motywy wskazują na potrzeby kandydatów, które pragną zrealizować poprzez adopcję oraz odzwierciedlają ich oczekiwania pod adresem dziecka. Analiza motywów przyszłych rodziców pozwala zdiagnozować dojrzałość podjętej decyzji adopcyjnej oraz gotowość na przyjęcie dziecka.

Na pierwszym spotkaniu w ośrodku adopcyjnym najczęściej werbalizowany motyw to pragnienie adopcji dziecka w sytuacji niemożności posiadania biologicznego potomka. Kandydaci prezentują więc potrzebę rodzicielstwa, chęć obdarzania dziecka uczuciem i opieką oraz pragnienie bycia przez niego kochanym. Zdecydowana większość kandydatów skupia się na akcentowaniu potrzeb dzieci zgłaszanych do adopcji, czyli stworzenia dla nich ciepłego i bezpiecznego domu, przeżycia szczę-

śliwego dzieciństwa, zaspokajania ich emocjonalnych, zdrowotnych i społecznych potrzeb. Motywacja adopcji jest więc potrzebą bezdzietnych małżeństw, osób samotnych czy też rodzin już posiadających dzieci, a pragnących zrealizować się jako rodzice adopcyjni.

Dążenia adopcyjne zgłaszających się do ośrodka adopcyjnego kandydatów uwzględniają różnorodne motywy małżonków. Ważne jest, by były one spójne i równomiernie rozłożone w diadzie małżeńskiej. Problematyczna staje się sytuacja, gdy jedno z małżonków prezentuje ogromną potrzebę przysposobienia dziecka, spełnia warunki, posiada odpowiednie predyspozycje, natomiast drugi małżonek podjął starania adopcyjne tylko i wyłącznie pod wpływem i presją pierwszego, a jego potrzeba przyjęcia dziecka nie jest w pełni zinternalizowana. Sytuacja starań adopcyjnych ujawnia rozbieżność postaw i potrzeb małżonków, często wywołuje kryzys w związku, który wymaga specjalistycznej pomocy, ale wykracza poza zadania ośrodka adopcyjnego. Wówczas sugeruje, się by para podjęła pracę własną w terapii specjalizującej się w problemach małżeńskich.

Elementem pracy nad motywacją adopcyjną jest psychoedukacja mająca na celu urealnienie procesu adopcji poprzez wskazanie kandydatom prawnych, emocjonalnych i społecznych konsekwencji przysposobienia zarówno z perspektywy dorosłych, jak i dziecka. Praktyka pokazuje, że potrzeba dokonania zmian w dotychczasowym stylu życia kandydatów i konieczność przystosowania się do sytuacji związanej z wychowaniem przyjętego dziecka nie zawsze jest dla nich oczywista. Jednocześnie prezentowany jest obraz dzieci kwalifikowanych do adopcji, doświadczonych traumą odrzucenia, zaniedbania i krzywdy, wymagających niekiedy specjalnych oddziaływań opiekuńczo-wychowawczych, specjalistycznego leczenia czy wspomagania rozwoju i terapii.

Kluczem do diagnozy motywów adopcyjnych są zgłaszane potrzeby kandydatów. Motywację adopcyjną prezentowaną przez kandydatów na rodziców można podzielić na kilka grup:

- Motywy altruistyczne: np.: bezinteresowna chęć obdarzenia dziecka uczuciem, uznanie potrzeb i praw dziecka, świadczenie pomocy bez oczekiwania wzajemności, stawianie dobra innych ponad własne.
- Motywy emocjonalne: np.: radość z kontaktu z dzieckiem, potrzeba nawiązywania bliskich relacji z dzieckiem, potrzeba kochania i bycia kochanym, niwelowanie poczucia osamotnienia, potrzeba opiekowania się i troszczenia, potrzeba oparcia i zależności.
- Motywy egzystencjalne: np.: nadanie sensu i celu życia, poczucie łączności i użyteczności, przekazanie wartości i dorobku, kształtowanie wg wzoru, przedłużenie własnej egzystencji poprzez przekazywanie wiedzy, umiejętności, systemu wartości, możliwość uczenia się i nabywanie doświadczeń, przekazanie tradycji rodzinnych.

- Motywy hedonistyczne: np.: urozmaicenie monotonii życia, doznania zmysłowe płynące z kontaktu z dzieckiem, zwiększenie aktywności życiowej (dziecko – ruch), przyjemność „bycia z dzieckiem", zabawy z dzieckiem.
- Motywy konformistyczne: np.: nie być gorszym, innym, (bezdzietnym), spełnić powinność – „należy mieć dziecko", „rodzina pełna to z dzieckiem", podnieść swój status społeczny.
- Motywy egocentryczne (instrumentalne): np.: opieka i zabezpieczenie na starość, pomoc w pracy, zapewnienie dzieciom biologicznym towarzysza „do zabawy", integrowanie małżeństwa zagrożonego rozwodem, kompensacja własnych braków i niepowodzeń, podniesienie własnej wartości poprzez sukcesy dziecka, przedłużenie rodu i nazwiska, zwiększenie poczucia bezpieczeństwa (lęk przed ciążą, porodem, przed urodzeniem dziecka z niepełnosprawnością), dla zbawienia i nagrody w niebie, przedłużenie młodości, dziecko jako lekarstwo na złe samopoczucie rodziców chęć otrzymania świadczeń socjalnych.

Zasadniczo motywy egocentryczne nie dyskwalifikują kandydatów jako rodziców adopcyjnych pod warunkiem, iż żaden z ww. motywów instrumentalnych nie jest dominujący. Poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych i szkoleniu w ośrodku adopcyjnym czy też na skutek pracy terapeutycznej możliwa jest korekta czy zmiana prezentowanej wcześniej motywacji adopcyjnej. Zmiana ww. motywacji warunkuje przeprowadzenie adopcji, ponieważ istnieje duże prawdopodobieństwo ryzyka, że sprawowana opieka przez rodziców adopcyjnych prezentujących egocentryczną motywację nie będzie służyć harmonijnemu rozwojowi dziecka, a trudne doświadczenia i jego traumy ulegną pogłębieniu. Rodziny charakteryzujące się instrumentalnym typem motywacji, pragnące rozwiązać swoje problemy osobiste lub rodzinne poprzez przyjęcie dziecka do rodziny, narażone są na ryzyko niepowodzeń wychowawczych, destabilizacji, a nawet rozpadu dotychczasowego systemu rodzinnego.

Motywacja adopcji nie może być bezpośrednio powiązana z kompensatą po stracie dziecka biologicznego czy wynikać z presji najbliższych. Przyjęcie dziecka w takiej sytuacji potęguje istniejące kryzysy, nie rozwiązując problemów małżeńskich czy rodzinnych. Motywacja instrumentalna, czyli traktowanie dziecka jako środka do realizacji własnych celów i potrzeb kandydatów, jest więc niepożądana i niemoralna.

Ryzyko niepowodzeń w rodzinach adopcyjnych, poczucie frustracji, rozczarowania czy niespełnienia, wystąpić może wówczas, gdy motywacja kandydatów związana jest z litością wobec dziecka, egzaltacją, podjęciem działań adopcyjnych pod wpływem chwilowego impulsu czy ambiwalentnej postawy wobec adopcji.

W motywacji kandydaci nie powinni kierować się poczuciem osamotnienia, monotonii, chęcią zapewnienia sobie towarzystwa i opieki czy potrzebą wykazania się

szlachetnością i poprawą samopoczucia. Przyszli rodzice adopcyjni muszą wiedzieć, jakie wyzwania wiążą się z przysposobieniem dziecka i powinni posiadać świadomość powagi decyzji, iż przysposobienie dziecka jest ogromnym zobowiązaniem, zarówno wobec dziecka, jak i siebie samego. Jest decyzją życiową.

Praca nad budowaniem prawidłowej motywacji adopcyjnej jest procesem wymagającym czasu, bazującym na potencjale i predyspozycjach kandydatów. Podstawą prawidłowej motywacji do przysposobienia dziecka jest wzajemna korelacja pomiędzy motywami zorientowanymi na osobę dziecka a motywacją realizującą potrzeby kandydatów. Dzięki realizacji potrzeb obydwóch stron (dziecka i kandydatów) zostaje zachowana równowaga – dziecko zyskuje dobrze funkcjonującą rodzinę, a rodzice adopcyjni realizują się w rolach rodzicielskich. Najkorzystniejsza sytuacja występuje wówczas, gdy istnieje zdrowa proporcja pomiędzy poszczególnymi grupami motywów, czyli adopcja służąca przede wszystkim dziecku, a w następnej kolejności rodzicom.

Podsumowując, prawidłowa motywacja adopcji dziecka powinna wynikać z tzw. *nadmiaru* a nie z *braku* dzieci biologicznych. Nadmiar to chęć stworzenia dobrze funkcjonującej rodziny dla dziecka pozbawionego opieki ze strony swych rodziców – ze względu na posiadane zasoby kandydatów. Zasoby, czyli potencjał przyszłych rodziców adopcyjnych to: dojrzała osobowość, prawidłowe postawy rodzicielskie, satysfakcjonujące i wspierające relacje wewnątrzmałżeńskie i wewnątrzrodzinne, umiejętność korzystania z systemu wsparcia społecznego, dobry ogólny stan zdrowia fizycznego i psychicznego, niekaralność, stabilna sytuacja materialno-mieszkaniowa oraz oczywiście pożądana – z punktu widzenia pedagogiczno-psychologicznego – motywacja, uwzględniająca prawo dziecka do wiedzy o swoim pochodzeniu. Czynnikami warunkującymi powodzenie adopcji – oprócz prawidłowej i trwałej motywacji – jest również otwartość kandydatów na nowe doświadczenia, umiejętności przystosowawcze, zdolność empatii, adekwatne poczucie własnej wartości, wsparcie rodzin pochodzeniowych kandydatów i system wsparcia społecznego. Ponadto warunkiem udanej adopcji jest pogodzenie się kandydatów ze stratą związaną z niemożnością posiadania dziecka biologicznego i uznanie, iż rodzice adopcyjni muszą posiadać dodatkowe umiejętności rozwiązywania problemów wynikających z trudnych doświadczeń z przeszłości dziecka. Mimo tych wyzwań, kandydaci powinni mieć wiarę, że rodzicielstwo adopcyjne dostarcza wiele radości i satysfakcji, podobnie jak wychowanie dziecka w rodzinach naturalnych.

Prawidłowemu funkcjonowaniu rodziny adopcyjnej sprzyja również uznanie przez kandydatów specyfiki i różnic pomiędzy funkcjonowaniem rodziny adopcyjnej i naturalnej. Osoby, które zaprzeczają tym różnicom, posiadają wysokie oczekiwania wobec stanu zdrowia, rozwoju i pochodzenia adopcyjnego dziecka, pragną przyjąć dziecko jak najmłodsze, fizycznie do siebie podobne. Zaprzeczanie różnicom może

świadczyć o niepogodzeniu się z faktem braku biologicznego potomstwa. W funkcjonowaniu rodziny adopcyjnej skutkuje to zaburzoną komunikacją wewnątrzrodzinną, ignorowaniem niepokojów przysposobionego dziecka oraz brakiem otwartości na postawę jawności adopcji wobec dziecka i środowiska. Natomiast kandydaci, uznający różnicę pomiędzy rodziną adopcyjną a naturalną w oczekiwaniach co do wieku i płci są bardziej otwarci i elastyczni. Jako rodzice adopcyjni bez oporów, w sposób naturalny otwarcie będą rozmawiać z przyjętym dzieckiem na temat jego pochodzenia, rodziców biologicznych i rodzeństwa.

Bardziej złożoną motywację adopcji prezentują kandydaci, którzy posiadają dzieci, biologiczne czy też adopcyjne. Prezentowanym wiodącym motywem w tym przypadku jest chęć powiększenia swej rodziny o kolejne dziecko. Proces przygotowywania ich na przyjęcie kolejnego dziecka jest nieco zmodyfikowany w porównaniu do kandydatów bezdzietnych. Przepracowanie motywacji adopcyjnej w tych rodzinach dokonuje się w oparciu o sporządzenie swego rodzaju „bilansu zysków i strat". Tym sposobem uświadamia się rodzicom, co zyska, a co straci – w pierwszej kolejności – dziecko, które już wychowuje się w rodzinie. Następnie podobnego bilansu dokonuje się dla dziecka przysposabianego. Ponadto rodzinom posiadającym dzieci pracownicy ośrodka adopcyjnego pomagają uzyskać świadomość co do konsekwencji zmian w strukturze rodziny i wzajemnych relacjach po przeprowadzeniu adopcji. Dostarczają też wiedzy o prawdopodobieństwie występowania u dzieci takich zachowań jak: rywalizacja, zazdrość, walka o czas i uwagę rodziców, agresja, czy rozczarowanie sytuacją adopcji zarówno dzieci własnych, jak i przyjętych.

Podczas procesu przygotowania do adopcji kandydaci uświadamiają sobie, że przyjęcie dziecka to nie tylko odpowiednio zmotywowana decyzja o adopcji i radość ze spotkania z upragnionym dzieckiem. To długi ciąg zdarzeń zarówno przed, jak i po przyjęciu dziecka związany z ryzykiem kryzysów po stronie rodziców, jak i dziecka oraz w ich wzajemnych relacjach. Dlatego też w procesie adopcyjnym kandydaci są przygotowywani na ewentualne trudności w wychowaniu adoptowanego dziecka.

Powodzenie adopcji warunkuje pełna akceptacja dziecka ze wszystkimi jego cechami i ograniczeniami, przyjęcie go takim, jakim jest, elastyczność w oczekiwaniach co do płci i wieku oraz otwartość na system wsparcia. Dobrze funkcjonująca rodzina adopcyjna to system, gdzie każdy z jej członków jest w pełni zrealizowany i każdy ma szanse na zaspokojenie swoich potrzeb, a kreatywność rodziców w rozwiązywaniu problemów gwarantuje jej stabilność i trwałość. Rodzina adopcyjna ma służyć zarówno przysposobionemu dziecku, jak i jego rodzicom.

Bibliografia:

Gutowska A. (2008) *Rodzicielstwo adopcyjne. Wybrane aspekty funkcjonowania rodzin adopcyjnych*, Lublin, Wydawnictwo KUL.

Gutowska A. (2006) *Specyfika rodzicielstwa adopcyjnego w świetle teorii D.H. Kirka*, w: Roczniki Psychologiczne Tom. IX, nr 2.

Kozdrowicz E. red. nauk. (2013), *Adopcyjne rodzicielstwo dylematy, nadzieje, wyzwania*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie ŻAK.

Ostrowska K. Milewska E. (red.) (1999) *Adopcja – teoria i praktyka*. Warszawa, CMPP-MEN.

Schooler J.E., Smalley B.K., Callahan T.J., (2013) *Zranione dzieci uzdrawiające domy*, Warszawa, MRaciniewski Services.

Wolfe J.S (2008) *Adopcja czy jesteście gotowi?*, Dom Wydawniczy Rafael.

Opracowała ***Elżbieta Gancarz,***
pedagog w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie

„WYMARZONE DZIECKO” – OBRAZ DZIECKA ADOPCYJNEGO

Poznać dziecko kierowane do adopcji to znaczy zagłębić się każdorazowo w indywidualną, niepowtarzalną historię odrzucenia, samotności, tęsknoty, a przede wszystkim potrzeby bezwarunkowej miłości i akceptacji. To właśnie tak rozpoczyna się droga dziecka zranionego.

Po przyjściu na świat każde dziecko zaczyna swoją odrębną historię. Zbiera doświadczenia, które w sytuacji adopcji wnosi ze sobą do nowej rodziny. Ważne są tu każde przeżycia związane z silnymi emocjami, one na długo pozostają w pamięci. Świadomość nagromadzonego bagażu psychicznego dziecka oraz jego wpływu na rozwój jest szczególnie ważna dla przyszłych rodziców adopcyjnych otrzymujących w ośrodku adopcyjnym propozycję stworzenia rodziny. Dla nich jest to wówczas już konkretna historia konkretnego Szymonka, Julci czy Adasia. Warto przyjrzeć się etapom drogi, jakie przemierza dziecko, zanim włączone zostanie w rodzinę adopcyjną, która zapewni mu stabilne, bezpieczne i kochające środowisko życia.

1. *„Jestem..”* – życie płodowe

Historia dziecka kierowanego do adopcji ma swój początek w życiu płodowym. Ogromne znaczenie ma to, w jakiej atmosferze jest ono witane. Czy jest to atmosfera radości i poruszenia, czy obojętności lub nienawiści? Kierowane uczucia matki biologicznej do dziecka związane z tym przemiany w jej organizmie (wytwarzane hormony) mają istotny wpływ na przebieg rozwoju życia płodowego. Brak akceptacji ciąży przez kobietę można rozważać w kategoriach pierwotnego odrzucenia dziecka – pierwszej rany psychicznej. Dziecko nienarodzone napotyka szereg niebezpieczeństw: narażenie na substancje szkodliwe (narkotyki, alkohol, nikotyna, leki), niedożywienie, niezapewnienie odpowiedniej opieki medycznej. Ważny jest każdy dzień, który pozwala mu spokojnie się rozwijać, wykształcać odpowiednie układy i struktury organizmu, by móc w przyszłości samodzielnie żyć. Każdy dzień spokojny, bez awantur, stresu, celowych uszkodzeń ciała matki waży o jakości przyszłego życia. Narażenie dziecka na niekorzystne czynniki jeszcze przed przyjściem na świat ma wpływ na przebieg jego dalszej drogi życia. Wiele pośród zranionych dzieci zostało urodzone przez matki,

które nie dbały o siebie w czasie ciąży, spożywały alkohol czy stosowały narkotyki. Konsekwencją tego często są trwałe zmiany biologiczne w małym organizmie. Narażony szczególnie pozostaje niedojrzały układ nerwowy. Aktualnie zwiększa się wiedza oraz świadomość społeczna dotycząca narażenia nienarodzonego dziecka na działanie alkoholu. Pojawienie się syndromu FAS (płodowego zespołu alkoholowego) jest wynikiem spożywania przez ciężarną matkę alkoholu. Może ujawniać się z różnym nasileniem, dotykać sfery fizycznej, psychicznej lub obu. Do objawów fizycznych można zaliczyć m.in.: niską wagę urodzeniową, niski wzrost i wagę w porównaniu z rówieśnikami, opóźniony rozwój fizyczny, dysmorfie twarzy. Objawy umysłowe wynikające z uszkodzenia mózgu to m.in.: nadpobudliwość, impulsywność, zaburzenia integracji sensorycznej, opóźnienia rozwojowe, deficyty uwagi, trudności z zapamiętywaniem i uczeniem się. Dziecko dotknięte FAS może ujawniać także nieprawidłowości w obszarze funkcjonowania społecznego takie jak: trudności adaptacyjne, wycofanie się czy izolowanie, trudności z dostosowaniem się do panujących zasad społecznych, niedostrzeganie konsekwencji swoich działań. Rozpoznanie zespołu FAS wymaga w konsekwencji podjęcia szeroko zakrojonych oddziaływań terapeutycznych, pedagogicznych, aby jak najlepiej wspomagać rozwój dziecka. Niezrozumienie przyczyn charakterystycznego zachowania dziecka z FAS oraz ujawnianych trudności, niesie ryzyko przypisywania mu etykiety dziecka niesfornego, niegrzecznego czy leniwego. Ważne jest poznanie przez rodzica specyfiki tego zaburzenia, aby mógł on dobrze rozeznać indywidualne potrzeby swojego dziecka oraz dostosować metody wychowawcze.

2. *„Witaj świecie…"* – budowanie przywiązania

Po przyjściu na świat dziecko jest istotą bezbronną i całkowicie zależną, wymagającą opieki bliskich opiekunów. Posiada potrzeby biologiczne i psychologiczne, w tym przede wszystkim potrzebę bycia kochanym i kochania, co jest podstawą relacji międzyludzkich. Zadaniem rodziców jest wspieranie budowania bliskiej więzi przez wrażliwą interakcję z dzieckiem (kontakt wzrokowy, fizyczny, bliskość, wymianę słów, gestów). Tworzenie bezpiecznego przywiązania wymaga wielokrotnego powtarzania i dopełnienia cyklu:

dziecko ma potrzebę, którą sygnalizuje poprzez płacz/krzyk/ruch ciała

↓

rodzic/podstawowy opiekun reaguje i rozpoznaje potrzeby

↓

rodzic/podstawowy opiekun zaspokaja potrzeby dziecka

↓

budowanie zaufania w relacji z innymi

Przywiązanie między dzieckiem a podstawowym opiekunem tworzy nie tylko atmosferę ich kontaktu (bliskości i zaufania), ale też stanowi pierwowzór wszystkich późniejszych relacji i przekonań dziecka. W sytuacji zaniedbania podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych, odrzucenia dziecka, doświadczania urazów psychicznych, czy powtarzającej się zmiany opiekuna następuje załamanie mechanizmu początkującego budowanie więzi. Niesie to negatywne konsekwencje w obszarze kształtowania osobowości dziecka, jego rozwoju emocjonalnego i społecznego oraz wpływa na jego funkcjonowanie w dorosłym życiu. W skrajnych przypadkach może prowadzić do reaktywnego zaburzenia więzi w okresie niemowlęctwa lub wczesnego dzieciństwa (RAD – Reactive Attachment Disorder). Dziecko, które nie miało szansy tworzenia bliskiej, ciepłej i autentycznej relacji z opiekunem może ujawniać trudności w nawiązywaniu kontaktów społecznych: reagując nadmiernym wycofaniem, nieufnością oraz stałą niemożnością zainicjowania lub odpowiedzenia na większość interakcji w odpowiedni sposób, zgodnie z etapem rozwoju lub odwrotnie, ujawniając zachowania nadmiernie przyjazne wobec obcych, nie różnicując osób bliskich od nieznajomych. Dziecko tworzy powierzchowne kontakty, które trudno mu utrzymać.

Nieprawidłowości w obszarze przywiązania skutkują: brakiem bezpiecznej bazy do eksplorowania świata, obniżeniem nastroju, brakiem poczucia bezpieczeństwa w bliskiej relacji, wyizolowaniem, niską samooceną, a w efekcie odczuwaną samotnością. W zachowaniu dziecka występują: napięcie i złość, nadmierna kontrola w kontakcie z innymi, obojętność emocjonalna oraz brak odwzajemnienia emocji. Mogą pojawić się od najwcześniejszego okresu życia. Wraz ze wzrostem napięcia u dzieci oraz stanu niezaspokojenia potrzeb, prezentują one trudne zachowania, które odbierane są przez opiekunów jako manipulujące i wolicjonalne. Dorosły, który nie ma świadomości źródeł negatywnego zachowania będzie reagował złością. Tym samym umocni dziecko w przekonaniu, że nikt nie jest w stanie odpowiedzieć na jego potrzeby i domyka błędne koło.

Zadaniem rodzica adopcyjnego jest zrozumienie znaczenia przywiązania w funkcjonowaniu swojego dziecka teraz i w przyszłości. Wczesne rozpoznanie trudności w tym obszarze umożliwi podjęcie działań, które zainicjują, ukierunkują czy wzmocnią prawidłowe przywiązanie oraz rozpoznanie charakteru więzi pomiędzy dzieckiem a jego dotychczasowymi podstawowymi opiekunami. Szybkie dostrzeżenie trudności w tym obszarze pozwoli podjąć pierwsze kroki na drodze ku tworzeniu i wzmocnieniu przywiązania o charakterze prawidłowym.

3. *„Jest mi źle…"* – doświadczenia zranień emocjonalnych, traumy

Przed umieszczeniem w bezpiecznych warunkach zapewnionych przez system pieczy zastępczej (rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka czy palcówki opiekuńczo-wychowawcze), dziecko przebywa w środowisku, które z różnych powodów nie jest w stanie odpowiednio zaspokoić potrzeby dziecka. Jest wychowywane w rodzinach dysfunkcyjnych, gdzie zostaje narażone na negatywne, traumatyczne zdarzenia, urazy psychiczne, doznawanie krzywdy. Do zbioru zagrożeń, jakie może doświadczyć dziecko od dorosłych należy: zaniedbanie, uzależnienie, bezdomność, tułaczy tryb życia rodzica, przemoc fizyczna i psychiczna czy nadużycia seksualne.

Wpływ urazu psychicznego (traumy) na dziecko ujawnia się poprzez zmianę wzorców myślenia i zachowania. Dziecko postrzega świat jako zagrażający i niebezpieczny. Objawy, które mogą wskazywać na doświadczenie zranienia dziecka to:

- nadmierna czujność,
- doświadczanie poczucia bezsilności, poczucia winy, wstydu,
- samoobwinianie,
- utrata kontroli nad emocjami, ze stanu wzmożonego napięcia przechodzenie do agresji lub panicznego lęku i ucieczki,
- odrętwienie emocjonalne,
- utrata integralności ciała (poczucie jakby część ciała nie należała do dziecka),
- nieadekwatne reakcje na sytuacje nowe, nieprzewidywalne,
- odtwarzanie w bezpiecznych warunkach fragmentu traumatycznego wydarzenia,
- nagłe sztywnienie ciała,
- dolegliwości fizyczne.

Dziecko, które obawia się negatywnych zdarzeń oraz bolesnych krzywdzących zachowań ze strony osób dorosłych, przyjmuje postawę obronną w sytuacji kontaktu z nimi. Jest nieufne. Wyrasta w środowisku zmiennym, nieprzewidywalnym, co utrwala mechanizmy przetrwania, reakcję typu walki lub ucieczki. Permanentne narażenie na zagrożenie wpływa niekorzystnie na funkcjonowanie dziecięcego mózgu. U dziecka długotrwale pozbawionego obecności rodzica, który zaspokaja jego potrzeby i dba o zapewnienie bezpieczeństwa, przebywającego w środowisku zagrażającym będą rozwijały się struktury mózgowe odpowiedzialne za reakcje na stres związane z przetrwaniem, kosztem innych obszarów. Układ nerwowy dziecka mobilizuje wówczas wszelkie zasoby, aby przeżyć, nie zaś, by uczyć się, eksplorować czy zaciekawiać się światem. Dziecko uczy się regulacji poprzez „dobrą" relację z responsywnym opiekunem. Jeżeli przez dłuższy czas nie ma momentu ukojenia

i zaspokojenia potrzeb emocjonalnych, następuje zaburzenie zdolności autoregulacyjnych. Nawet słabe bodźce wyzwalają reakcję stresową. Brak opiekuna, który pomoże dziecku radzić sobie z intensywnymi stanami: nadmierną czujnością i pobudzeniem lub zamrożeniem, odizolowaniem od własnych uczuć i przeżyć, wzmacnia powtarzanie nieprawidłowych, destrukcyjnych wzorców reakcji.

Oddziaływania rodziców oraz specjalistów powinny skupiać się wokół następujących celów: zapewnienie bezpieczeństwa oraz budowanie bliskiej relacji z opiekunem, osiągnięcie autoregulacji, nabywanie kompetencji interpersonalnych i poznawczych, w ostatnim etapie zaś integrację traumatycznych doświadczeń.

Dopóki w bezpiecznym otoczeniu nie stworzy się warunków, by móc przyjrzeć się, zrozumieć i zająć się objawami dziecka, dopóty przeszłe doświadczenia będą utrudniać mu codzienne życie w każdym aspekcie: budowania relacji z opiekunami zastępczymi, rówieśnikami, w funkcjonowaniu społecznym, zdrowiu fizycznym, uczeniu się. Kluczem jest całościowe spojrzenie na funkcjonowanie dziecka. Często bywa tak, że dzieci, które doświadczyły traumy pozyskują szereg odizolowanych diagnoz, jak: ADHD, zaburzenia opozycyjno-buntownicze, zaburzenia zachowania, lęk separacyjny czy reaktywne zaburzenia przywiązania oraz FAS. Skutki doświadczenia traumy wczesnodziecięcej ujawniają się szeroko w sferach życia dziecka. Mitem pozostaje pogląd, iż adopcja dziecka w okresie niemowlęcym zawsze go uchroni przed specyficznymi trudnościami w rozwoju. Brak odpowiedniej opieki już w pierwszym miesiącach życia może utrwalić nieprawidłowe reakcje układu nerwowego. Pamiętajmy, że dziecko, także to najmłodsze, doświadczyło straty rodzica biologicznego, szansy wzrastania w rodzinie pochodzenia. Potrzeba wiedzy posiadanej przez przyszłych rodziców adopcyjnych o mechanizmach oddziaływania czynników zagrażających wpływających na rozwój dziecka, stanowi istotę zrozumienia zachowania dziecka przyjmowanego do swojej rodziny. Zrozumienie, co się z dzieckiem dzieje, jest jednym z filarów udanej adopcji. Ogromne znaczenie mają przygotowania przyszłych rodziców na poziomie diagnozy i szkolenia ze strony ośrodka adopcyjnego, jak i aktywności, zaangażowanie oraz indywidualne poszerzanie wiedzy przez tychże kandydatów.

Dopóki w bezpiecznym otoczeniu nie stworzy się warunków, by dziecko mogło przepracować uraz, dopóty przeszłe doświadczenia będą utrudniać mu codzienne życie w każdym aspekcie: budowania relacji z opiekunami zastępczymi, rówieśnikami, w funkcjonowaniu społecznym, uczeniu się. Oddziaływania rodziców oraz specjalistów powinny skupiać się wokół następujących celów: zapewnienie bezpieczeństwa, osiągnięcie samoregulacji, integrację traumatycznych doświadczeń oraz budowanie bliskiej relacji z opiekunem.

4. *„Potrzebuję nie tylko Waszej miłości"* – stawanie się dzieckiem rodziców adopcyjnych; zrozumienie potrzeb dziecka

Dziecko kierowane do adopcji posiada specyficzne potrzeby, z uwagi na które dobierana jest rodzina adopcyjna gotowa do podjęcia się ich zaspokojenia. Są to często fundamentalne potrzeby: bezpieczeństwa, więzi i przynależności, a także miłości i bliskości. Dziecko zranione wymaga stabilnego środowiska wychowawczego stwarzającego warunki do wszechstronnego rozwoju, nabywania pożądanych wzorców życiowych, uczenia się ról społecznych, a przede wszystkim stałości opieki zapewnionej przez kochających rodziców, by móc nadrobić to, co stracone. Potrzebuje przekonania o stałości istnienia rodziny. Z uwagi na różne negatywne doświadczenia czy zaniedbania środowiskowe funkcjonowanie bieżące dziecka wskazuje często na występowanie opóźnienia w rozwoju psychomotorycznym, emocjonalnym i społecznym. Wymaga to podjęcia szeregu oddziaływań terapeutycznych, współpracy z psychologiem, logopedą czy lekarzem specjalistą. Tendencją, która może ujawnić się po przyjęciu dziecka, wspominaną przez rodziców adopcyjnych, to nieadekwatność wieku jego życia do poziomu rozwoju emocjonalnego. Potrzeby emocjonalnie dziecka mogą być zupełnie inne niż u jego rówieśników, co bywa niezrozumiałe i budzące dyskomfort rodziców. Pojawić się może regres (powrót do wcześniejszych etapów rozwoju), który może być skutkiem powrotu bolesnych wspomnień. Może też mieć na celu uzyskanie tego, co powinno być, a nie było zaspokojone w odpowiednim momencie życia dziecka. I tak rodzice dziecka starszego mogą powtarzać rytuały charakterystyczne dla wieku niemowlęcego/poniemowlęcego: uzyskanie ukojenia poprzez kołysanie, przytulanie do piersi, korzystanie z atrybutów małego dziecka (wózek, butelka). Bywa to potrzebne dla uzyskania równowagi emocjonalnej. Choć słowo regres może przywoływać negatywne skojarzenia, to w kontekście potrzeb dziecka w rodzinie adopcyjnej może zapoczątkować budowanie autentycznego zaufania i bliskości, jest strategią autoterapeutyczną.

Warto pamiętać o tym, iż na swojej drodze prowadzącej do rodziny adopcyjnej dziecko zranione napotyka szereg osób dorosłych. Są to asystenci rodziny, pracownicy socjalni, kuratorzy. Małe dziecko nie rozumie, skąd i dlaczego pojawia się tyle dorosłych w jego życiu. Nasuwa się pytanie: jak zaufać dorosłym, którzy są na chwilę? Oni tylko przemykają przez codzienność małego człowieka. Pojawiają się i znikają. Mogą wzbudzać różne uczucia – od nieprzyjemnych jak strach, złość, po sympatię, radość. Choć są na chwilę – mają znaczenie dla dalszych losów dziecka. Tak samo ogromną rolę dla dalszego funkcjonowania dziecka ma czas spędzony w pogotowiu rodzinnym, rodzinie zastępczej czy placówce. Może to być pierwsze miejsce, gdzie doświadczy wielu pozytywnych uczuć, gdzie zaspokojone zostaną jego podstawowe

potrzeby oraz gdzie może być po prostu dzieckiem. Każda pozytywna relacja z opiekunem zastępczym procentuje na przyszłość. Jest podstawą, na bazie której mogą rozwijać się kolejne bliskie relacje.

Ważne są także informacje o korzeniach dziecka adopcyjnego: jego rodziny pochodzenia, która zawsze tworzy początek historii dziecka – jego drogi. Każde wiadomości są istotne z punktu widzenia dalszego rozwoju dziecka, podjęcia specjalistycznego leczenia, a przede wszystkim budowania w przyszłości jego tożsamości w oparciu o prawdę. Losy rodziców biologicznych są często trudne, czasami sposób postępowania rodzi wiele uczuć nieprzyjemnych, złości. Nie znając jednak ich perspektywy, doświadczeń oraz deficytów nie sposób ich sądzić i oceniać. Z praktyki wynika, iż problemy, jakie dotykają rodziców biologicznych często związane są z cierpieniem na choroby psychiczne, z występowaniem uzależnienia od substancji psychoaktywnych lub z niepełnosprawnością intelektualną. Bywa, iż obniżone funkcjonowanie wynika też z posiadania nieprawidłowej struktury osobowości świadczącej o niedojrzałości, braku gotowości do podjęcia się ról rodzicielskich. Często dysfunkcje rodziców biologicznych mają swoje źródła dużo wcześniej. Są to problemy przekazywane z pokolenia na pokolenie.

Każdy ma swoją historię, mniej lub bardziej nasyconą doświadczeniami trudnymi, bolesnymi. Jednak zawsze zawierającą przeżycia, które miały wpływ na wzrastanie człowieka, kształtowanie jego osobowości, postaw oraz sposobu budowania relacji z innymi. Nie sposób odciąć się całkowicie od przeszłości. To jest element obrazu każdego z nas. Tak samo dziecko kierowane do adopcji ma swoją historię. Są to jego losy, fragment jeszcze krótkiego życia. Ważne jest, aby nie pozbawiać dziecka szansy posiadania świadomości swojej przeszłości, na której zbuduje własną tożsamość. Rodzice adopcyjni przyjmując dziecko, włączają je w swoją rodzinę w całości wraz z jego drogą dotychczasowego życia. Przez nią, a może dzięki niej jest teraz z nimi, wymaga to poszanowania i akceptacji.

Dziecko zranione potrzebuje wsparcia dojrzałych rodziców adopcyjnych, by mogło pogodzić swoją przeszłość z tym, co tu i teraz oraz tym, co zadzieje się w przyszłości. Poznając historię dziecka przygotowanego do adopcji, zagłębiając się w szczegóły z jego drogi życia nie należy zapomnieć o najważniejszym celu – dobru tego małego człowieka, które jest nadrzędną wartością. Należy dostrzec jego perspektywę.

„Potrzebuję Twojej wiary we mnie. Ona unosi moje skrzydła. Ty, moja mądra, dorosła Mamo we mnie wierzysz; Ty dorosły, potężny Tato – ufasz, że dam radę, więc ja – Wasz malutki syn, Wasza malutka córeczka – PORADZĘ SOBIE.

Otoczony Twoimi ciepłymi zapewnieniami odnajdę w sobie siłę do tego, by sobie poradzić. Otulony Twoim wsparciem, Twoją pewnością i wiarą we mnie – będę latał…”.

(fragm. *„Nie przydeptuj małych skrzydeł”* Katarzyna Wnęk-Joniec)

Bibliografia:

Bartnikowska U. (2013). *Zranione dziecko – czy wystarczy je tylko kochać? Perspektywa rodzin adopcyjnych i zastępczych*. w: J. Garbula, A. Zakrzewska, W. Sawczuk (red.), *Świat rodziny. Perspektywa interdyscyplinarna. Wobec wyzwań i zagrożeń*. Toruń, Wydawnictwo Adama Mickiewicza.

Drozdowski L. (2014). *Model i standardy diagnozy posttraumatycznych zaburzeń rozwojowych u dzieci*, w: *Problemy opiekuńczo-wychowawcze*, 533, 17-30.

Gray D.(2015). *Adopcja i przywiązanie*. Sopot, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

James B. (2003). *Leczenie dzieci po urazach psychicznych*. Warszawa, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Keck G.C., Kupecky R.M. (2010). *Wychowanie zranionego dziecka*. Warszawa, MRaciniewski Services.

Klecka M. *Ciąża a alkohol. W trosce o dziecko FAS*. Warszawa, Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia.

Kowalska A. (2012). *Rola regresu w wychowaniu dziecka adoptowanego*. NLST.

Opracowała ***Paulina Szuster-Twardy,***
psycholog w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie

BUDOWANIE RELACJI – WIĘŹ Z DZIECKIEM ADOPCYJNYM

Więź rodzi się na bazie relacji o cechach bliskości, stałości (trwałości) obiektu, który staje się znaczącym oraz emocjonalnego zaangażowania i uwagi, dążenia do utrzymania kontaktu i komunikacji. Więź nie odnosi się do krótkotrwałych relacji, ale charakterystyczne jest dla niej długofalowe trwanie, nasycenie uczuciami, zobowiązanie, odpowiedzialność (Izdebska, 1973, s. 11). Więź potrzebuje bliskości fizycznej i uczuciowej. Proces utrwalania się więzi prowadzi do ukształtowania się przywiązania.

Bardzo duży wkład w rozwój teorii przywiązania u ludzi wniósł John Bowlby. Opisał system zachowań przywiązaniowych (attachment behaviors), dzięki którym dziecko nawiązuje i wzmacnia ten specyficzny i intymny związek między nim a środowiskiem, w którym żyje i od którego jest zależne. Według Bowlbyego, przywiązanie charakteryzuje się takimi cechami jak:

- selektywność – skupienie się na konkretnej osobie, z którą więź jest głęboka i silna, specyficzna i niepowtarzalna;
- potrzeba fizycznej bliskości z obiektem przywiązania i jego aktywne poszukiwanie;
- osiąganie stanu komfortu i bezpieczeństwa, uspokojenia i odprężenia w sytuacji bliskości;
- lęk separacyjny, gdy obiekt przywiązania jest niedostępny lub więź zostaje zerwana (Bowlby, 2007).

Więź rodzic-dziecko, zwana także przywiązaniem, to rodzaj „bliskości" – relacji opartej na dostępności fizycznej i emocjonalnej rodziców. Istotnym elementem potrzebnym do jej wykształcenia jest jakość opieki, jaką otrzymują dzieci od swoich opiekunów. Prawidłowa więź, przywiązanie dziecka i opiekuna jest bardzo ważnym czynnikiem zdrowego funkcjonowania dziecka.

Rodzic, stanowiąc „bezpieczną bazę" dla dziecka, utwierdza je w przekonaniu, że otaczający je świat jest miejscem bezpiecznym i opiekuńczym, uczy małe dziecko, że można lub nie można innym ufać. Relacja, jaką budujemy z dzieckiem od najwcześniejszych chwil naszego wspólnego życia, staje się sposobem jego funkcjonowania

w przyszłości. Tego, jak będzie przeżywało siebie i otoczenie, oraz jak będzie regulowało swoje emocje.

Współpracowniczka Johna Bowlbiego – Mary Ainsworth, dzięki swoim badaniom i obserwacji spontanicznych kontaktów między dzieckiem i matką wyodrębniła trzy style przywiązania:

Styl przywiązywania się oparty na poczuciu bezpieczeństwa. Dziecko ufa matce i czuje się przy niej bezpiecznie. Wierzy, że matka jest dostępna, wrażliwa i gotowa do ofiarowania wsparcia czy opieki. Dzięki takiej relacji dziecko buduje przekonanie o własnej wartości i zasługiwaniu na miłość. Jednocześnie z dużym poczuciem pewności eksploruje otoczenie, jest ciekawe nowych zjawisk i angażuje się w relacje społeczne. Umożliwia to dziecku uczenie się wielu prospołecznych zachowań, daje odwagę do podejmowania ryzyka, poszukiwania i akceptowania intymności w relacjach z drugim człowiekiem.

Taki styl przywiązania cechuje ok. 2/3 dzieci. Te dzieci jako osoby dorosłe mają największą zdolność tworzenia trwałych, dających satysfakcję relacji interpersonalnych. Potrafią szczerze zwierzać się w bliskich relacjach, w stresie zwracają się do partnera o pomoc. Cechuje ich ufność w stosunku do ludzi oraz pozytywne emocje w relacji z partnerem lub partnerką. Swoich rodziców opisują jako troskliwych, uczuciowych, sprawiedliwych i szczęśliwych w małżeństwie. Bez problemu tolerują bycie zależnym od innych, jak i uzależnienie od siebie. Nie martwią się tym, że zostaną opuszczeni lub że ktoś się do nich za bardzo zbliży.

Styl nerwowo – ambiwalentny (albo: lękowo – ambiwalentny) charakteryzuje ok. 1/5 dzieci. Dziecko nie jest pewne tego, czy matka pośpieszy z pomocą i pocieszeniem. W związku z tym stale upewnia się o jej obecności, odczuwa silny lęk przed rozstaniem, gwałtownie protestuje na samą możliwość rozstania. Jednocześnie sprzeciwia się próbom uspokojenia przez osoby trzecie. Jednak po powrocie matki okazuje gniew i opór wobec niej, równocześnie jednak sygnalizując potrzebę kontaktu. Takie dzieci stosunkowo dużo płaczą i mniej interesują się otoczeniem.

Jako dorośli ludzie te osoby są przekonane, że inni z oporami zbliżają się do nich na tyle, na ile by chcieli. Często martwią się o to, czy są kochani naprawdę i czy ich związek jest trwały. Są przekonane, że partner ich nie docenia (a także, że są niedoceniane przez inne ważne osoby – np. współpracowników).

Styl lękowy – dziecko ma poczucie odrzucenia przez matkę. Jest karane za próby nawiązania z nią bliskiego kontaktu fizycznego. W związku z tym uczy się unikać jej i ignoruje ją. Dochodzi do zaprzeczenia (mechanizm obronny) potrzebie więzi z matką i nieufności w stosunku do niej.

Jako dorosłe osoby czują się skrępowane bliskością innych ludzi, stają się wtedy nerwowe. W dorosłych związkach mają skłonność do unikania intymności. Nie ufają partnerowi. Zaprzeczają potrzebie więzi, mają silną skłonność do przelotnych związków i nadmiernego koncentrowania się np. na pracy zawodowej.

Badacze wskazują jeszcze na **styl zdezorganizowany**, w którym dzieci wydają się oszołomione, zmieszane i zdezorientowane, gdy matka się pojawia. Poszukują bliskości w sposób nieadekwatny, chaotyczny z matką – opiekunem, która stanowi dla dziecka równocześnie źródło komfortu i silnego stresu, lęku. Dążą do kontaktu, równocześnie odczuwając przerażenie. Opiekun, często stanowiąc zagrożenie – przemoc, może być krzywdzący i zaniedbujący. Wysyła do dziecka podwójne komunikaty – zachęcanie do kontaktu albo odrzucenie. W relacji z opiekunem dziecko doświadcza równocześnie lęku i przywiązania. Nie unika bliskości z dorosłym, ale i jej nie poszukuje – występują u niego naprzemiennie wszystkie powyższe style zachowań.

Dziecko może mieć bezpieczną więź z jednym rodzicem, a z drugim lękową. Więź z rodzicem to relacja dwustronna, która ma wpływ na zachowanie dziecka w ciągu całego życia. Człowiek może wykazywać różne wzorce przywiązania w różnych relacjach.

Dzieci, które przysposabiamy, mają już swoją wcześniejszą historię i pewien bagaż życiowych doświadczeń. Najprawdopodobniej przeżyły trudne chwile i zaniedbania. Zanim trafią do rodziny adopcyjnej zdążyły nawiązać relacje z osobami, które zajmowały się nimi wcześniej – i niestety nie zawsze były to relacje oparte na pozytywnych emocjach oraz pozwalające stworzyć dziecku najbardziej optymalny, bezpieczny styl przywiązania do opiekunów. Więź z ich rodzicami została zaburzona i mogły nie wykształcić w sobie naturalnej otwartości na kontakty z innymi osobami, przez co doświadczają trudności z wykształceniem więzi. Zachowania dzieci mogą także powodować, że nam dorosłym z trudnością przychodzi odczuwanie przywiązania do nich.

Jak zatem zbudować więź z adoptowanym dzieckiem?

Budowanie więzi rodzic – dziecko jest procesem dynamicznym i długofalowym.

Dla budowania bezpiecznego przywiązania potrzebna jest bliskość opiekuna z dzieckiem, będąca odpowiedzią na potrzeby przez nie sygnalizowane. Odpowiednio szybkie i właściwe reagowanie na te potrzeby stanowi podstawę tworzenia się silnych, prawidłowych i opartych na zaufaniu relacji. Wymaga to wrażliwości rodzica i uważności na wysyłane przez dziecko sygnały, uczenie się bycia razem. Np. niemowlę w przypadku głodu uspokoi się, czyli wyreguluje swoje pobudzenie, kiedy zostanie nakarmione. Chodzi przede wszystkim o troskę, zabawę, bycie razem i spę-

dzanie ze sobą czasu w normalnych codziennych sytuacjach. Utrzymanie kontaktu wzrokowego, noszenie na rękach, dotykanie, przytulanie, uśmiechanie się, czy inne formy kontaktu fizycznego służą budowaniu bliskości z rodzicem i są niezwykle ważne dla budowania bezpiecznego przywiązania. Należy pomóc dziecku przyzwyczaić się i przekonać do zupełnie innego otoczenia i nowej rzeczywistości.

Więź między dzieckiem a rodzicami adopcyjnymi może zacząć powstawać na różnych etapach: czasami już w czasie pierwszych spotkań, czasami po wspólnym zamieszkaniu, a nawet dopiero po osiągnięciu przez nie dojrzałości. Są dzieci, które poczują więź z przyszłymi rodzicami niemalże zaraz po ich poznaniu, ale są też dzieci, które będą w stanie otworzyć się na nich znacznie później, ponieważ wszelkie do tej pory nawiązywane relacje były krótkotrwałe i w ostateczności przynosiły jedynie ból, co nie pozwoli im całkowicie zaufać nowym kandydatom na rodziców, chociaż będą pragnęły przyjąć i odwzajemnić ich uczucia.

Do rodziców adopcyjnych należy tworzenie odpowiedniej atmosfery i relacji z dzieckiem, gdyż każda więź potrzebuje sprzyjających warunków – stałości pewnych czynników, ich przewidywalności, które dają dziecku poczucie bezpieczeństwa, zrozumienia świata i pewności poruszania się w nim. Rodzice nie mogą tłumić potrzeb i emocji dziecka nawet wtedy, kiedy ich nie rozumieją i wiedzą, że są one nieprawidłowe. Wręcz przeciwnie – muszą mówić o nich, próbować je nazywać i rozumieć. Wspólnie z dzieckiem zastanawiać się, skąd się biorą i jak sobie z nimi radzić. To rodzice mają pomagać dziecku w odkrywaniu swoich potrzeb, zdolności i celów, być na nie wrażliwi i reagować na nie najlepiej jak potrafią. Mają być dla niego mądrymi, godnymi zaufania przewodnikami obdarzającymi go miłością i szacunkiem.

Bycie doskonałym rodzicem nie powinno być celem. Powinno nim być podążaniem za dzieckiem…

Bibliografia:

Bowlby J. (2007) *Przywiązanie.* Wydawnictwo Naukowe PWN. Stein A. (2012) *Dziecko z bliska. Zbuduj szczęśliwą relację*. Warszawa,Wydawnictwo Mamania.

Izdebska H. (1973) *Więź rodzinna*. Warszawa, PZWS.

Opracowała ***Marzena Cypryś,***
pedagog w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie

JAWNOŚĆ ADOPCJI – PRAWO DZIECKA DO WIEDZY O SWOIM POCHODZENIU

Każdy człowiek ma prawo do prawdy o swoim pochodzeniu, o swoich korzeniach i swojej historii. Otwarta postawa rodziców w tym zagadnieniu buduje zaufanie i szacunek dziecka do opiekunów. Sprawia, że relacja rodzic – dziecko jest uczciwa. Ma ogromny wpływ na poczucie tożsamości dziecka i budowanie jego własnej wartości. Jednym z poważniejszych problemów, z którym muszą zmierzyć się rodzice adopcyjni, niewątpliwie jest wychowywanie dziecka w poszanowaniu jego historii życia. Większość kandydatów na rodziców adopcyjnych deklaruje gotowość ujawnienia dziecku faktu przysposobienia, jednakże jest to dość trudne do przeprowadzenia w praktyce. Rodzice długo się wahają i odkładają rozmowę z dziećmi na później, na bliżej nie określoną przyszłość. Stąd niejednokrotnie zdarza się, że adopcja jest ukrywana przed dzieckiem oraz przed osobami z otoczenia. Rodzice ukrywający fakt adopcji muszą systematycznie podawać nieprawdziwe informacje. Z tego powodu występuje u nich lęk przed poznaniem przez dziecko prawdy o swoim pochodzeniu, żyją w nieustannym stresie. Fakt ukrywania adopcji ma zasadnicze znaczenie dla równowagi psychicznej rodziców adopcyjnych. Ujawnienie adopcji pozwala opiekunom na pewnego rodzaju komfort psychiczny, ponieważ nie muszą się obawiać, że dziecko dowie się o tym od osób z zewnątrz, ale również zwiększa szansę udanego rodzicielstwa. Ujawnienie dziecku faktu adopcji chroni je przed działaniem nieżyczliwych osób trzecich, zabezpiecza psychikę młodego człowieka przed poważnym szokiem po odkryciu prawdy. Rodzinę natomiast osłania przed szantażem, rozdarciem, nieodpowiednim informowaniem dziecka przez osoby z zewnątrz. Niewłaściwe przekazanie prawdy o adopcji zwłaszcza w okresie dojrzewania dziecka może zachwiać całym jego systemem wartości. Dla dziecka częściowa informacja lub przekazana w niewłaściwy sposób może mieć bardzo negatywne skutki, zwłaszcza dla małego dziecka. Wtedy zaczyna sobie wyobrażać, dlaczego nie jest w rodzinie biologicznej, kto go urodził, samo interpretuje i próbuje wyciągać wnioski. Czasami jedno nieprzemyślane słowo może wzbudzić ogromny lęk, a w skrajnych przypadkach nawet traumę. Dlatego tak ważne jest, aby rodzice adopcyjni byli pierwsi w przekazywaniu wiedzy o adopcji i zrobili to w taki sposób, aby dziecko czuło się kocha-

ne, akceptowane, przyjęte i bezpieczne. Wówczas będzie umiało sobie poradzić z tym doświadczeniem. Zdaniem licznych specjalistów, najlepszym, najbardziej optymalnym wiekiem na poinformowanie dziecka o przysposobieniu jest wiek przedszkolny, ale bywa, że dzieci wcześniej zadają pytania o swoje pochodzenie, na które trzeba odpowiadać zgodnie z prawdą, dostosowując informacje do jego możliwości rozwojowych. Istotne, by fakt przysposobienia traktować jako coś bardzo ważnego w życiu rodziny, obchodzić uroczyście dzień, w którym dziecko przybyło do domu, mówić o radości własnej i całej rodziny, pokazywać zdjęcia. Należy budować historię swojej rodziny jako jedyną i niepowtarzalną, wzmacniać w dziecku poczucie dumy, że dane mu jest właśnie w naszej rodzinie żyć i wychowywać się.

W opinii rodziców adopcyjnych ukrywanie faktu adopcji przed dzieckiem wiążę się z pytaniem: „kiedy i w jaki sposób powiedzieć o tym dziecku?". Jednakże najczęściej wynika z egoistycznych celów rodziców adopcyjnych, takich jak strach przed utratą miłości dziecka. Rodzice boją się, że jawność adopcji zrodzi u dziecka chęć poszukiwania prawdy o swoim pochodzeniu, zdobycia informacji o rodzicach biologicznych, że wpłynie na ich stosunek do rodziców adopcyjnych, zmniejszy ich autorytet czy wywoła u dziecka stres i trudne przeżycia. Dzieci, które o fakcie przysposobienia dowiedziały się nagle, bez wcześniejszego przygotowania, znacznie częściej szukają swojej naturalnej rodziny niż adoptowane dzieci, które od wczesnego dzieciństwa były świadome adopcji. Tym, co pomaga dziecku w zrozumieniu sytuacji adopcji jest akceptacja dziecka i jego historii, ale również akceptacja przez rodziców swojej przeszłości i doświadczenia bezdzietności. Ma to ogromny wpływ na poczucie własnej wartości i na przyjęcie adopcji jako innej drogi rodzicielstwa. Rodzice niepogodzeni ze swoimi stratami, traktujący adopcję jako „ostatnią deskę ratunku", są bardzo niepewni swojej roli, dlatego później mają problemy z mówieniem dziecku o tym, jak do tego doszło, że są razem. Dziecko, które odkrywa swoją przeszłość, musi mieć pewność miłości, bliskości i wsparcia rodziców adopcyjnych. Podstawą wychowania jest wzajemne zaufanie i życie w prawdzie i to w dużej mierze od nas, dorosłych, zależy, jak dziecko przyjmie, że jest adoptowane.

Niezbędne w kontekście jawności adopcji jest zaakceptowanie przez rodziców adopcyjnych dziecka wraz z jego historią. Dziecko wchodzi do rodziny adopcyjnej wraz z bagażem doświadczeń wyniesionych z rodziny biologicznej, której istnieniu rodzice adopcyjni nie mogą zaprzeczyć. Udana adopcja jest możliwa wówczas, gdy rodzice adopcyjni przyjmując dziecko przyjmują także informacje o jego rodzicach biologicznych. Zawiłość sytuacji adopcyjnej dobrze obrazuje triada adopcyjna.

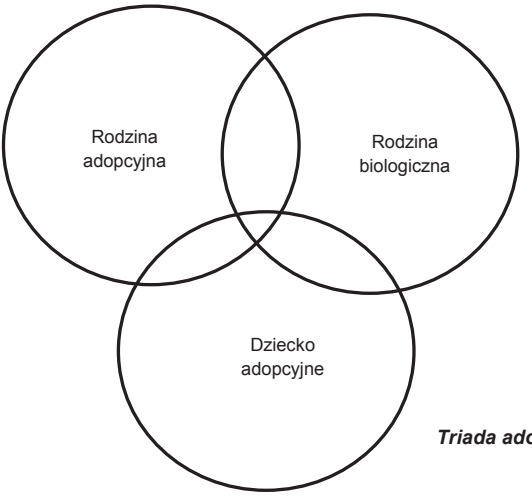

Triada adopcyjna

Jeżeli przysposobienie przedstawimy jako wspaniały dar, jakim jest życie dziecka, które gotowi jesteśmy zaakceptować od pierwszego spojrzenia, któremu chcemy pomóc rosnąć i rozwijać się w optymalnych warunkach, stworzyć prawdziwą, kochającą się rodzinę i działać dla jego dobra, nawet wbrew sobie, to będzie się ono czuło szczęśliwe i bezpieczne.

Rodzice adopcyjni, chcąc ujawnić dziecku prawdę o jego pochodzeniu powinni się do tej rozmowy przygotować, wykonać pracę własną. Kolejnym krokiem jest emocjonalne pogodzenie się z rodzicielstwem zastępczym (nie biologicznym). Konieczne jest również zaakceptowanie przeszłości dziecka, jego historii. Należy wybrać odpowiedni czas i bezpieczną przestrzeń do takiej rozmowy, nie powinno się uświadamiać dziecku faktu adopcji w sposób uroczysty. Istotne jest, by przekazać dziecku fakty z jego historii życia, nie obarczając informacjami, które nic mu nie dadzą, a mogą wywołać negatywne wyobrażenia, do których jeszcze nie dojrzało. Trzeba unikać oceny rodziców biologicznych, nie należy oskarżać rodziny naturalnej dziecka, mówić mu o tym, że zostało porzucone, odepchnięte. Ważne, by po ujawnieniu prawdy adopcyjnej okazać dziecku dużą wrażliwość i być uważnym na płynące od niego sygnały.

Są pewne sytuacje pomagające w mówieniu o adopcji. To na przykład pamiątki związane z przeszłością dziecka: zdjęcia, filmy z pierwszych dni w nowej rodzinie. Chwila, kiedy dziecko zaczyna pytać o to, skąd się wzięło, również jest dobrym momentem do ujawnienia adopcji. Znaczącym odkryciem dla dzieci jest fakt, że inni też są adoptowani. Podobne doświadczenie mają również dzieci, gdy ich rodzice utrzymują kontakt z innymi rodzinami adopcyjnymi. Dobrą okazją, żeby wprowadzić

kwestie adopcji i radości bycia rodziną jest świętowanie dnia przyjścia dziecka do rodziny adopcyjnej.

Ujawnianie adopcji to proces. Rodzice powinni być uważni i elastyczni. Dziecko może wracać do tematu w zależności od potrzeby i ciekawości. Dzieci potrafią zaskoczyć, dlatego rodzice adopcyjni muszą mieć pewność, że chcą rozmawiać i chcą powiedzieć dziecku prawdę. Jawność adopcji, otwarta postawa rodziców adopcyjnych oraz osobiste przekazanie informacji o adopcji dzieciom przez rodziców, a nie przez otoczenie jest jednym ze sposobów na udaną adopcję.

Bibliografia:

Kwiecień M. (2004). *Adopcja temat bez tajemnic*. Warszawa, Wydawnictwo Księży Marianów PROMIC.

Gutowska A. (2008). *Rodzicielstwo adopcyjne. Wybrane aspekty funkcjonowania rodzin adopcyjnych*. Lublin, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Maciarz A., Haniszewska K. (1984). *Postawy rodzicielskie rodziców adopcyjnych*, w: „Problemy Rodziny", nr 3.

Ładyżyński A. (1996). *O tajemnicy adopcji*, w: „Problemy Rodziny", nr 3.

Szyszkowska-Klominek W. (1976). *Adopcja – a co potem?*. Warszawa, Wydawnictwo Nasza Księgarnia.

Szymańska K. (1990). *Problemy otwartości w rodzinie adopcyjnej*, w:„Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze", nr 5-6.

Pawłowska R. (1991). *Nieudane adopcje*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze", nr 3.

Opracowała ***Paulina Cielec,***
psycholog w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie

TO, CO NAJWAŻNIEJSZE W WYCHOWANIU

Podróż po rodzicielstwie adopcyjnym potrafi przynieść wiele satysfakcji, spełnienia się w roli rodziców, zgodnego życia w rodzinie. Są także i rozczarowania, problemy i trudności, które niejednokrotnie spędzają sen z powiek zarówno rodzicom, jak i dzieciom. Nie ma prostego rozwiązania ani złotej rady: co zrobić, gdy zaczynają się problemy wychowawcze, gdy dziecko zachowuje się niezrozumiale, nie pomagają znane metody wychowawcze i doskwiera uczucie bezradności.

W toku szkoleń w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie, a także pracy własnej małżonków pragnących przysposobić dziecko omawiane są szczegółowo sytuacje wychowawcze, które mogą być udziałem rodziny adopcyjnej. W trakcie szkolenia prezentowane są różne doświadczenia i historie rodzin mierzących się z trudnymi emocjami i zachowaniem dziecka. Staramy się je każdorazowo omawiać i zastanawiamy się, co mogłoby pomóc w konkretnej sytuacji. Doświadczenia rodzin adopcyjnych wskazują, że najważniejszymi potrzebami i odczuciami, z jakimi przyjdzie się zmierzyć rodzicom i dzieciom w rodzinie adopcyjnej to: potrzeba bezpieczeństwa, bliskości, stałości, a wśród uczuć najczęściej wymieniane jest poczucie winy, odrzucenia i krzywdy. Rodzinę adopcyjną można określić mianem rodziny regulacyjnej. Oznacza to, że małżonkowie, korzystając z własnych zasobów osobistych i sił tkwiących w rodzinie, starają się pomóc dziecku w zaakceptowaniu jego przeszłych doświadczeń i zbudowaniu bezpiecznej więzi. Relacja pomiędzy rodzicami a dzieckiem adopcyjnym powinna być czynnikiem uzdrawiającym i chroniącym. Każda osoba w rodzinie powinna mieć pewność, że posiada swoje prawa i obowiązki, przywileje i ograniczenia, prawo do dobrych i złych chwil.

1. Prawidłowa relacja rodzicielska zawiera w sobie dwa aspekty:
    - Miłość, akceptację, szacunek dla dziecka okazywane poprzez:
    - Szacunek dla jego uczuć i potrzeb,
    - Akceptację dla trudności i ograniczeń dziecka,
    - Dostrzeganie jego starań i mocnych stron,
    - Obdarzanie zaufaniem,
    - Poświęcanie dziecku czasu i uwagi.

2. Granice, normy, wymagania stawiane dziecku, których rodzice uczą poprzez:
   - Pokazywanie dziecku praw rządzących światem fizycznym i społecznym,
   - Pozwalanie na poniesienie konsekwencji własnych zachowań dziecka,
   - Egzekwowanie wymagań.

Szczególną rolę w efektywnym rodzicielstwie pełnią umiejętności komunikowania się i rozumienia dzieci. Niezależnie od etapu rozwojowego dziecka, warto dbać o porozumienie z nim. Każde dziecko potrzebuje rodzica, który jest blisko, znajduje czas, by wysłuchać i porozmawiać. Wie wtedy, że to, co ma do powiedzenia, jest ważne i istnieje szansa, że jeśli będzie miało problem, zwróci się o pomoc właśnie do niego.

Jest kilka ważnych spraw, o których warto pamiętać, chcąc zadbać o dobrą komunikację ze swoimi dziećmi:

- **Czas** – gdy rozmawiasz z dzieckiem, koncentruj się tylko na tym. Nie angażuj się w inne zajęcia, przerwij te aktualnie wykonywane;
- **Kontakt wzrokowy** – schyl się do poziomu małego dziecka, patrz mu w oczy. Staraj się zwrócić szczególnie na to uwagę, zachęcaj dziecko do kontaktu wzrokowego;
- **Bliski kontakt** – zwróć się całym ciałem w kierunku dziecka, podejdź bliżej, usiądź obok, staraj się nawiązać kontakt fizyczny, uważnie przy tym obserwując dziecko tak, aby nie przekroczyć bezpiecznej dla niego granicy;
- **Zadawanie pytań** – jeśli nie masz jasności dopytuj – formułuj pytania otwarte, powtarzaj innymi słowami to, co powie dziecko, żeby sprawdzić, czy dobrze rozumiesz;
- **Okazanie zaangażowania** – dla każdego najlepszym darem jest przyjaciel, który chce nas wysłuchać do końca;
- **Komunikaty werbalne** – to, co mówisz do dziecka musi być dostosowane do wieku (zrozumiały język zarówno pod względem doboru słów, jak i stylu), a ton głosu adekwatny do przeżywanych uczuć;
- **Komunikaty niewerbalne** – wyrażające się poprzez gesty (akceptujące, dezaprobujące), wyraz twarzy, miny, uśmiechy, marszczenie brwi, postawę ciała,
- **Unikanie przesadnej reakcji i natychmiastowego działania** – dla dziecka krzywdzonego, każda gwałtowna reakcja może być odczytana jako zagrożenie. Często nawet obojętne dla domowników gesty, przedmioty mogą uruchomić w dziecku z doświadczeniami przemocy irracjonalny lęk i zachowania nieadekwatne do sytuacji;
- **Akceptacja** – traktuj poważnie to, co mówi dziecko, nie wyśmiewaj go, nigdy nie bagatelizuj jego problemu. Wysłuchaj do końca, nie przerywaj i nie dopowiadaj. Unikaj za wszelką cenę oceny jego wspomnień i doświadczeń, niech one swobodnie płyną z jego ust. Nagrodą za cierpliwość rodzica z pewnością

będzie większe poczucie spokoju i ukojenia u dziecka, gdy podzieli się swoją historią;

- **Uważne słuchanie** – pomaga w lepszym rozumieniu dziecka, jego świata przeżyć. Dzięki uważnemu słuchaniu ciągle dbamy o prawidłową temperaturę naszej relacji z dzieckiem;
- **Akceptowanie uczuć dziecka** – łatwo jest zaakceptować przyjemne uczucia zarówno u dziecka, małżonka, czy u samego siebie. Dziecko na pewno będzie wyrażać także takie uczucia, które mogą być dla ciebie trudne do zaakceptowania lub wywoływać złość. To, co sprawia, że dzieci lepiej czują się ze swoimi uczuciami to wysłuchujący rodzic, który okaże zrozumienie dla świata przeżyć dziecka. Wielu osobom sprawia kłopot uznanie, że uczucia są po prostu faktem, z moralnego punktu widzenia są neutralne, są cennym darem i pomocą wspierającą nasze życie. Należy wszystkie stany emocjonalne naszego dziecka zaakceptować, natomiast pewne działania pod ich wpływem należy ograniczyć oraz pokazać i nauczyć dziecko konstruktywnych sposobów radzenia sobie z nimi;
- **Komunikat „Ja”** – to sposób przekazywania informacji o tym, jak odbierasz zachowanie dziecka. Komunikat ten oddaje odczucia w stosunku do konkretnych zachowań, nie stanowi jednak oceny osoby, jest więc mniej zagrażający i bardziej możliwy do przyjęcia. Składa się on z trzech części: **Ja czuję (jestem)……kiedy ty……** (wskazujemy czynność drugiej osoby)… **ponieważ** …..(opisujemy, jaki wpływ ma to na nas, dlaczego wywołuje takie emocje). Np. *Złoszczę się, kiedy ciągniesz mnie za włosy, ponieważ mnie to boli.*

Każdy przejaw prawidłowej komunikacji z dzieckiem wzmaga w nim poczucie własnej wartości. Czując się bardziej wartościowe, czuje się zarazem bardziej kochane. Każde dziecko w rodzinie powinno być obdarzone miłością bezwarunkową, taką, która nie zależy od samopoczucia rodzica czy zachowania dziecka. W wychowaniu bezwarunkowym dziecko postrzegane jest i traktowane jako integralna całość w wymiarach fizyczności i psychiki, uczuć, myśli i racji działania.

Wychowanie dzieci skrzywdzonych i zranionych jest głównym zadaniem rodziców adopcyjnych. Aby osiągnąć względną stabilizację życia rodzinnego po adopcji należy przede wszystkim skoncentrować się na budowaniu więzi i relacji. Metody wychowawcze to wszystkie sposoby reakcji werbalnych i niewerbalnych oraz działania stosowane przez rodziców w podejściu do dziecka. Odpowiedni dobór metod i sposobów reagowania wychowawczego również może przyczynić się do większej bliskości pomiędzy dzieckiem a dorosłym lub może skutecznie i trwale naruszyć powstałe relacje. Każdy rodzic adopcyjny przed wyborem podejścia wychowawczego powinien odpowiedzieć sobie na kilka pytań, tj.:

- czy nasze metody wychowawcze służą całej naszej rodzinie?
- jaki mają one wpływ na naszą relację z dzieckiem, czy ją budują, czy niszczą?
- czy podejmujemy decyzję wspólnie w parze rodzicielskiej i za zgodą obydwojga małżonków?
- czy nasze metody dostosowujemy przede wszystkim do wieku emocjonalnego dziecka?
- czy poddajemy weryfikacji nasze postępowanie wychowawcze względem dziecka?

Wychowanie dziecka opiera się przede wszystkim na możliwości zbudowania z nim więzi poprzez ciągle powtarzający się cykl: potrzeba, pobudzenie, zaspokojenie i zaufanie. Z jednej strony zadaniem rodziców jest właściwe rozpoznawanie potrzeb, sposobów ich sygnalizowania przez dziecko, a następnie umiejętne zaspokojenie w bezpiecznej atmosferze. Wszystko to doprowadzi do budowania bezpiecznej więzi opartej o zaufanie i bliskość. Z doświadczenia profesjonalistów wynika, że najlepiej sprawdza się jednoczesne wykorzystywanie dotyku, zapachu, mowy, ruchu, ciepła i kontaktu wzrokowego. Najlepiej gdy uruchomimy w relacji z dzieckiem wszystkie zmysły. Niestety, metody wychowawcze, które sprawdzają się w innej rodzinie, niekoniecznie będą miały zastosowanie w rodzinie adopcyjnej ze względu na odmienną przeszłość dziecka i rodziny. To co nie pomaga i nie działa w przypadku dziecka zranionego to:

1. **Nagroda** – rozumiana jako dawanie zachęty dziecku, aby było grzeczniejsze i zachowywało się lepiej. W takich sytuacjach nagroda odnosi niepożądany skutek. Dziecko staje się „szantażystą", a stawki wciąż rosną. Im bardziej ktoś jest nagradzany za zrobienie czegoś, tym mniej będzie skłonny interesować się rzeczą, którą musiał zrobić, żeby dostać nagrodę.
2. **Kara** – zranione dziecko wie, co to gniew i złość. Jeśli rodzic nakłada karę w momencie, gdy jest zdenerwowany, dziecko skupia się na rodzicu i na jego gniewie, a nie na zachowaniu, przez które zostało ukarane. Jeśli w nowej rodzinie pojawiają się głośne, chaotyczne krzyki, dziecko dostaje sygnał, że zanosi się na „te same stare awantury". To powoduje, że jego umysł nadal tkwi w przeszłości, nie pozwalając potraktować tej sytuacji jako pouczającego doświadczenia. Dlaczego kary zawodzą?
   - kara doprowadza dziecko do szału,
   - kara uczy wykorzystywania swojej siły,
   - kara w końcu traci swoją skuteczność,
   - kary psują nasze relacje z dziećmi,
   - kary uczą przebiegłości i kłamstwa,
   - kara czyni z dzieci egocentryków.

3. **Nieokazywanie miłości rodzicielskiej** – zdarza się, że rodzice powstrzymują się od okazywania uczuć zranionemu dziecku, aby trzymać je na dystans, tym samym chroniąc samego siebie przed żalem i rozczarowaniem, że dziecko może nigdy nie odwzajemni uczuć. Strach przed odrzuceniem nie powinien powstrzymywać rodzica przed podjęciem próby zbudowania więzi ze zranionym dzieckiem.
4. **Odosobnienie** – (np. stawianie do kąta, odsyłanie do pokoju itp.) jest przeciwwskazaniem w przypadku dzieci zranionych. Dzieci, które przeżyły samotność i oddzielenie od swoich biologicznych rodziców, muszą być razem ze swoimi nowymi rodzicami. Po prostu zamiast separacji potrzebują kontaktu, w trakcie którego powinny być rozwiązywane problemy. Dziecko musi odczuć, że może ufać i polegać na rodzicach.
5. **Ograniczanie swobody** – (np. szlaban na wyjście, „uziemienie", zakaz pójścia na ulubione zajęcia dodatkowe) – dzieci, które zostały wychowane w dysfunkcyjnych rodzinach muszą wiedzieć, że są dla swoich nowych rodziców tak ważne, że chcą zawsze wiedzieć co robią w danej chwili, w związku z czym korzystniejsze jest, jeśli młody człowiek w okresie dojrzewania wie, że musi dostać pozwolenie, aby coś zrobić. Natomiast dzięki uczestnictwu dziecka w dodatkowych zajęciach nawiązuje ono relacje z rówieśnikami, uczy się współdziałać. Jest to tak dla niego korzystne, że nie powinniśmy pozbawiać go takich doświadczeń.
6. **Pozbawianie rzeczy** – zranione dzieci prawie z definicji były pozbawiane niemalże wszystkiego. Straciły biologicznych rodziców, rodzeństwo, bliskie otoczenie, kolegów szkolnych, dziadków oraz opiekunów. W wielu przypadkach były prawdopodobnie zabierane bez swojej odzieży i zabawek – bez czegokolwiek, co było im bliskie. Odbieranie dzieciom rzeczy, które już straciły prawie wszystko jest bezcelowe.
7. **Złość** – należy pamiętać, że gniew jest przyjacielem dziecka zranionego, daje mu dysfunkcyjne poczucie bezpieczeństwa i pomaga utrzymać dystans względem rodziców adopcyjnych. Złość podnosi również poziom energii w rodzinie do takiego stanu, do którego dziecko niewątpliwie przywykło w swojej biologicznej rodzinie. Codzienny gniew szybko zaczyna być ignorowany przez dziecko. Złość wstrzymuje leczenie dziecka z doznanej krzywdy.

Wychowanie zranionego dziecka wymaga cierpliwej miłości i jasno sprecyzowanych oczekiwań dotyczących poprawy. Zdarza się, że proces ten bywa bolesny. Zranione dzieci zdrowieją, jeśli ich ból zostaje ukojony, złość zredukowana, strach uciszony, a ich środowisko uregulowane.

W wyborze metod wychowawczych przede wszystkim należy kierować się poczuciem bezpieczeństwa u dziecka. Nigdy nie rób niczego, co mogłoby skrzywdzić

dziecko lub postawić je w niebezpiecznej sytuacji. Dziecko zranione posiada szczególne potrzeby, w związku z czym wybrane metody wychowawcze również różnią się od tych typowych:

1. **Elastyczność** – odejdź od starych schematów postępowania, znajdź nowe bardziej nieprzewidywalne i zaskakujące np. jeśli nie możesz zmienić zachowania dziecka, spraw, by myślało, że właśnie takiego zachowania oczekujesz. Brzmi zaskakująco? Okazuje się, że gdy zranione dziecko zostanie pozbawione kontroli, to również siła niepożądanego zachowania opada.
2. **Dobro a zło** – musimy nauczyć dzieci różnicować „poziom" dobra i zła. Dla nich te pojęcia są trudne do zrozumienia i czasami nie dostrzegają różnicy pomiędzy dwoma zachowaniami, np. rozlanie mleka czy uderzenie brata. Z czasem pomagamy dzieciom zrozumieć, że nie wszystko jest czarne lub białe. Aby móc się odwołać do zasad panujących w naszej rodzinie, musimy mieć pewność, że dziecko zna te zasady, przyswoiło je i opanowało w toku upływającej codzienności.
3. **Oczekiwania** – oczekiwania rodziców w stosunku do dzieci muszą być realne. To znaczy powinny być dostosowane zarówno do wieku metrykalnego, jak i rozwoju emocjonalnego. Na początku należy wprowadzić pojedyncze proste komunikaty, które będą dzieci w stanie spełnić. Towarzysz swojemu dziecku w obowiązkach, zabawiaj go rozmową, zaproponuj pomoc. Wspólne spędzanie czasu przy pracy stwarza możliwość zbliżenia się do siebie, a krzyki i karanie za niewykonanie obowiązków pozwalają dziecku utrzymywać dystans.
4. **Opanowanie złości** – jeśli rodzice będą się złościć na dziecko, nigdy nie uporają się ze swoimi problemami. Gniew nie jest dobry ani dla rodzica, ani dla związku, ani dla dziecka. Każdy powinien znaleźć swój sposób na opanowanie złości.
5. **Opieka i zabawa** – dobrzy rodzice bez względu na wszystko opiekują się dziećmi, zranione dzieci potrzebują właśnie takiej bezwarunkowej opieki. Zwykle wspólna zabawa dla dziecka jest czymś przyjemnym i wyczekiwanym. Nieco inaczej ma się sprawa z dzieckiem krzywdzonym, ponieważ w trakcie zabawy z dorosłym oddaje ono swoją kontrolę, a to go z kolei przeraża. Lecz rodzice świadomi przyczyn takiego zachowania u dziecka zaakceptują go.
6. **Wszyscy wygrani** – wiele zranionych dzieci myśli, że kiedy są uległe, to rodzic wygrywa, a one z kretesem przegrywają. W rezultacie rodzina musi dołożyć wielu starań, by obie strony poczuły się wygrane. Dla dziecka jest niezmiernie ważne, żeby nauczyło się, że obie strony mogą wygrać i czuć się bezpiecznie. Życie rodzinne to nie miejsce walki, ataków, pułapek, przebie-

głych zagrywek. Rodzic powinien był przewodnikiem, który zachęca dziecko i mobilizuje go do osiągnięcia wspólnego celu, jakim jest szczęśliwa rodzina.

Wychowanie zranionego dziecka nie jest łatwe, ale możliwe. Zrozumienie wewnętrznego świata dziecka pozwoli na jego akceptację. To, czego pragną zranione dzieci bez względu na wiek, to ponowne wychowanie. Trzeba się cofnąć, by pozbierać utracone kawałki dzieciństwa – dopiero to pozwoli pójść do przodu.

Dzisiejsze nieśmiałe dziecko to to, z którego wczoraj się śmialiśmy.
Dzisiejsze okrutne dziecko to to, które wczoraj biliśmy.
Dzisiejsze dziecko, które oszukuje to to, w które jeszcze wczoraj nie wierzyliśmy.
Dzisiejsze zbuntowane dziecko to to, nad którym się wczoraj znęcaliśmy.
Dzisiejsze zakochane dziecko to to, które wczoraj tuliliśmy.
Dzisiejsze roztropne dziecko to to, któremu wczoraj dodawaliśmy otuchy.
Dzisiejsze serdeczne dziecko to to, któremu wczoraj okazywaliśmy miłość.
Dzisiejsze mądre dziecko to to, które wczoraj wychowaliśmy.
Dzisiejsze wyrozumiałe dziecko to to, któremu wczoraj przebaczyliśmy.
Dzisiejszy człowiek, który żyje miłością i pięknem, to dziecko, które wczoraj żyło radością.

Ronald Russell

Bibliografia:

Gray D. (2010) *Adopcja i przywiązanie*, Sopot, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Keck G.C., Kupecky R.M. (2010) *Wychowanie zranionego dziecka*, Warszawa, MRaciniewski Services.

Schooler J.E., Smalley B.K., Callahan T.J. (2012) *Zranione dzieci, uzdrawiające domy. Wychowanie dzieci dotkniętych traumą w rodzinach adopcyjnych i zastępczych*, Warszawa, MRaciniewski Services.

Kohn A. (2013) *Wychowanie bez nagród i kar. Rodzicielstwo bezwarunkowe*, Podkowa Leśna, Wydawnictwo Mind.

Stein A. (2012) *Dziecko z bliska. Zbuduj szczęśliwą relację*, Warszawa, Wydawnictwo Mamania.

Ciżmowska J. (2008) *Szkoła dla rodziców adopcyjnych*. Zeszyty metodyczne nr 5, Warszawa.

Opracowała ***Anna Kozłowska-Ferenc,***
pedagog w Ośrodku Adopcyjnym w Rzeszowie

Ośrodek Adopcyjny w Rzeszowie
35-045 Rzeszów, ul. Hetmańska 9
tel. 17 850 79 20
www.adopcja.rzeszow.pl

ISBN 978-83-63763-60-2